

V menn

UKE 43 24. OKTOBER 2025 kr 99

**Lofotfiskerne tvunget på
havet for å redde garnene**

**Orkanen
slukte
hundrevis**

SÅ BLE HIMMELEN SVART

+ REISE: 5 høydepunkter i Budapest

UKEBLADER

bc	005	051

7 023067 500057 51051

nr. 51 2025 www.vimenn.no

TRUE CRIME
Bussjåførens
mørke hemmelighet
JENTENE I KJELLEREN

**TEST AV
FERDIGPIZZA:**
Folkefavoritt
overrasker

INNHOOLD

REPORTASJER

6 Forsvarets nye panservogn

Samarbeidsprosjektet Patria er i farta.

14 Lofotstormen kom fra intet

Båtene strømmet ut fra fiskeværerne – rett inn i katastrofen. Den svarte søndagen på Vestfjorden i 1849 forsvant flere hundre mann.

20 Varsetet som ikke nådde fram

Telefonen hadde kommet – men ikke langt nok til å redde fiskerne fra uværet på havet utenfor Frøya.

26 Terror i havna

Destroyeren USS «Cole» lå i Jemen for å fylle drivstoff. En gummibåt med smilende menn nærmet seg skipssiden. Og så smalt det.

36 Heksejakt i Finnmark

Mannen som solgte vind var en av mange som ble brent på bålet.

40 Ferdigpizza – bedre enn sitt rykte

Særlig én frossenpizza overrasker ernæringsfysiolog i stor test.

50 True Crime: Hemmeligheten i kjelleren

Tre unge kvinner forsvant sporløst. I årevis var deres skjebne en gåte – helt til noen plutselig hørte rop om hjelp fra en kjeller.

60 Grenada-sjokket

Under påskudd av å skulle redde 600 studenter, angrep USA den vesle øystaten Grenada i 1983. – Tredje verdenskrig kunne blitt ut, sier ekspert.

70 Prøvekjørt: Smart #5

Uforskammet bra bil, mener testpanelet.

78 Reise: Budapest

I byen ved Donau kan du blant annet nyte godt drikke i ruiner, uten å bli ruinert.

I DENNE UKENS VI MENN ...

...kan du lese om to eksempler på dramatikken som ligger bak omkvedet «havet gir og havet tar».

Fiskere langs kysten vår har alltid balansert på grensen: Armod har blitt vendt til rikdom nærmest over natten når fisket og været har spilt på lag. Farkoster få hadde våget å legge ut med i lett bris i dag, har vært arbeidsplassen til robuste mennesker gjennom mørketid, vinterstormer og

plutselig uvær. Både fiskerne og ikke minst; de som har ventet hjemme, har levd i konstant usikkerhet og med vissheten om at livet kan snu brått og heftig på kort tid.

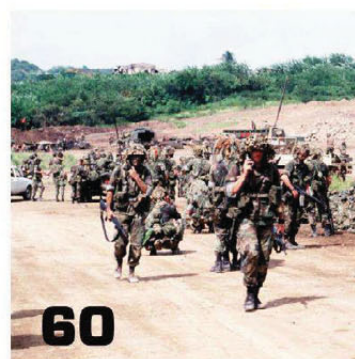
Særlig to stormer har vist hvor skjørt livet har vært langs kysten. Takk for at du leser Vi Menn!

Lars-Erik Nygaard

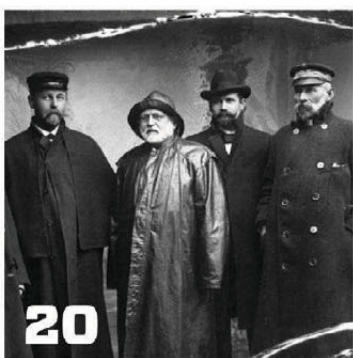

50

« ... låst inne sammen med Michelle og Amanda i hemmelige rom i husets kjeller. Der skulle de tre jentene tilbringe det neste tiåret.

60

20

70

40

Måling av
fett i leveren

Kartlegging av
plakk i pulsårene

Helsesjekk med ultralyd

Få undersøkt pulsårer, lever, prostata og en rekke andre organer hos en radiolog ved en av våre 15 klinikker. Prisen er 2.990 kr. Ring oss for en uforpliktende prat med en sykepleier, eller bestill online.

Bestill time eller lær mer:

70 01 16 72

austaddiagnostikk.no

**PRØV
30 DAGER
GRATIS**

Alle dine favorittblader – i en app

Med Flipp får du tilgang til mer enn 90 underholdende ukeblader og magasiner. Test gratis i 30 dager! Les mer på flipp.no

Hold kamera over
denne QR-koden for
å komme i gang!

Flipp.no

INNHOOLD

FASTE SIDER

10 Sløseriombudsmannen
Ambulanse for tog.

20 Blinkskudd
Nærkontakt med Eurofighter.

22 Yans 10 på topp
En bil måtte være den første, noen måtte være førstemann på vannklosettet.

32 Grafikk
Enorme investeringer på nye transportårer til og fra Italia.

36 Ny viten
20 års forskning avslører sannheter om dagens viktigste måltid, frokosten.

44 Quiz
Vi Menns spesialquiz med tolv nye spørsmål og svar.

45 Kryssord
Vinn én million med flax!

46 Sudoku
Ukens hjernetrim.

54 Kule sider
Ukens utvalgte vitser og striper med Lunch, Pondus, Radio Gaga, Rutetid, Absurdgalleriet m.fl.

65 TimeOut
Skråblikk på verden.

76 Reisemix
Sus over Kaukasus og luksus på skinner i England.

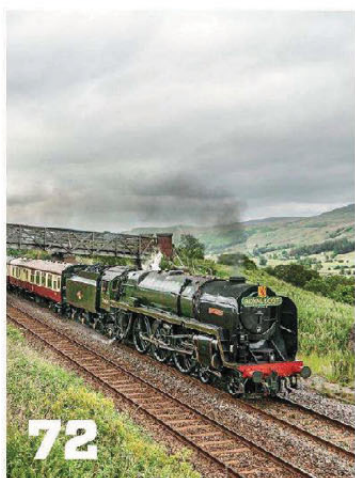
82 Neste uke

10

Kommunikasjonsstaben finner det altså helt utenkelig at Vy-kunder skulle ha samme rettigheter som dyr på vei til slakteriet.

12

72

LEDER

Pakk sammen

En rekke av operasjonene til den israelske hæren i Gaza kan ikke forsvares. Selv om 7. oktober-massakren utført av terroristene i Hamas ga Israel all mulig rett til å slå tilbake, var slaget så hardt at det ikke sto i forhold til overgrepene israelerne ble utsatt for.

Men. Avgjørelsen om å utsette Hamas ble tatt av den politiske ledelsen i Israel – ikke av de vernepliktige mannskapene. Likevel ser vi at ekstreme pro-palestinske grupper i Norge stadig strør om seg med «Death to IDF». Sist i form av svære bannere utenfor Stortinget.

Over 600 000 vanlige israelere avtjener verneplikt (inkludert reservistene), de fleste begynner som 18-åringer. «Death to IDF» er dermed et dødsønske over vanlige israelere, som avtjener tvungen verneplikt, og hvor de færreste er involvert i Gaza-krigføringen.

Denne typen voldsforherligende retorikk later til å bli mer og mer vanlig – og det virker som om den er spesielt utbredt hos en liten gruppe tastaturkrigere og aktivister som ikke selv trekker i uniform.

De aller fleste av dem kommer ikke selv til å bli kalt ut i en krig, og aner ikke hva de potensielt setter i gang når de hisser til drap og vold.

Vennligst pakk bort de blodtørstige bannerne deres.

Redaktør:
Alexander Øysta
alexander.oysta@egmont.com

Story House Egmont er en del av Egmont. Egmont er et av Nordens største mediekonserner med 6300 ansatte og aktivitet i 140 land. Vi er en stiftelse, og Egmont Fondet deler årlig ut over 90 millioner kroner til et bedre liv for barn og unge. Vårt motto «We bring stories to life» har sterke publisistiske verdier. Vi står bak mer enn 700 magasiner, tegneserier, Klikk.no, TV 2, Nordisk Film, kinodrift, samt flere dotede selskaper.

Vi Menn arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg rammet av urettmessig omtale i bladet oppfordres til å ta kontakt med redaksjonen. Pressens Faglige Utvalg er et klageorgan som behandler klager mot pressen i presse-etiske spørsmål.

Adresse: PFU, Postboks 46 Sentrum, 0101 Oslo. E post: pfu@presse.no

REDAKSJONEN

Mats Ulshagen
mats.ulshagen@egmont.com

Lars-Erik Nygaard
lars.erik.nygaard@egmont.com

Martin Jansen
martin.jansen@egmont.com

Jørgen Johannessen Kind
jorgen.kind@egmont.com

Tore Strøm
tore.strom@egmont.com

VIKTIG INFORMASJON OM ABONNEMENT!

Bli abonnent på [bladkiosken.no](#)
På [minside.egmont.no](#) kan du enkelt se på og administrere ditt abonnement.

KUNDESERVICE:

Tlf. hverdager 08-16: 22 58 52 30
E-postadresse: abo-vm@egmont.com
Fint om du har ditt kundennummer klart ved henvendelse til oss.
Abonnementet løper til du sier det opp.
Abonnementspriser: 1 år kr 2377,- (pristillegg utenfor Norden)

Produksjonsansvarlig:
Ingunn Elise Kristiansen,
ingunn.elise.kristiansen@egmont.com

Markedsansvarlig:
Maria Raza, maria.raza@egmont.com

Ansvarlig redaktør/direktør:
Axel Walø, axel.walo@egmont.com

ANNONSESALG:
Ad.venture AS
christian@ad-venture.no

UTGIVER:
Story House Egmont
ISSN 0042-4951
Besøksadresse redaksjon, markedsavdeling,
annonseavdeling: Nydalsveien 12, Oslo

Postadresse: Vi Menn,
Postboks 4980 Nydalen, 0441 Oslo
Tlf: 22 77 20 00

Redaksjonen overtar intet ansvar for manuskripter og bilder som ikke er bestilt. Vi Menn publiserer også digitalt og betaler i utgangspunktet ikke flere honorarer for samme artikkel. Dette blad må ikke utleies i ervervsmessig øyemed.

TRYKK: Egmont Printing Service

story house
EGMONT

EVENTYRLIG SUKSESS I NORGE

SEALION 7 4X4

BYD

byd.no

Den perfekte norske familiebil fra verdens største elbilprodusent

502km WLTP rekkevidde • 1500kg hengervekt

75kg takvekt • Høyt utstyrsnivå

578 l bagasjerom

**MÅ SES OG
PRØVES!**

Pris fra **3.990,-***
pr mnd. Komplett bil ferdig levert.

469.900,-

Begrenset antall

Excellence-utstyrs pakke inkludert – spar 129.000,-

91,3 kWh Blade batteri • Firehjulstrekk • Panoramatak med elektrisk solskjerm • 20 tommer Michelin Pilot Sport • Fjernlysassistent
Apple Carplay og Android Auto • Dynaudio lydsystem med 12 høyttalere • 360 panorama kamera • Flerfarget atmosfærellys
Vehicle-to-Load (V2L) funksjon + V2L kabel • Stemmestyring • 15,6 tommer roterbar skjerm • Cloud Service BYD App
Trådløs mobillading med kjøling • Sportsseter med oppvarming og ventilering • Head-Up Display med navigasjon. Les mer på byd.no

* Flytende nom. rente f.t. 5,90 % - 3 990 kr per mnd. Startleie/etabl. geb. 107 500 kr/5 001 kr, Månedssleie 3 990 kr og totalpris 256 141 kr vil variere med rentenivået. 3-års bindingsfrist, kjørelengde 30 000 km. Månedssleien kan endres ved utbetalingsstidspunktet, hvis det har vært endringer i rente, pris, avgifter mellom søknadstidspunktet og utbetalingsstidspunktet. Leien er beregnet med flytende rente og følger normal renteutvikling i hele leieperioden, og renten vil aldri bli lavere enn 0,05 %. Leiekontrakt fra DNB Bank ASA som eier bilen.

Forsvaret får ny panservogn

Norge skal være med å utvikle panservogn, som bygges av finnene.

Tekst: **Martin Jansen**

Foto: **Produsenten**

NORGE KASTER SEG egentlig på vogna i fart, for det dreier seg om et samarbeidsprosjekt der flere nasjoner er involvert. Det flernasjonale programmet for felles pansret kjøretøysystem, CAVS – Common Armoured Vehicle System, ledes av Finland. Kjøretøyet skal også bygges i Finland av forsvarsleverandøren Patria, som eies den finske staten og Kongsberg Defence & Aerospace AS.

CAVS ble lansert av de finske og latviske forsvarsdepartementene i 2020. Senere sluttet også Sverige, Tyskland og Danmark seg til programmet, og nå også Storbritannia og Norge. Det ble markert under forsvarskonferansen Defence and Security Equipment International (DSEI) i London i september. Formålet med CAVS er å utvikle én felles hjulgående panservogn, Patria 6X6, som skal dekke ulike behov for alle deltagernasjonene.

7,5 meter lange og nesten tre meter brede Patria 6x6 trekker på ▶

VANNVOGNA: Patria 6x6 kan vade i 1,5 meter dypt vann.

seks hjul, og styringen er hydraulisk assistert med mekanisk kobling til fremre og midtre aksling. Fremdriften besørges av en femsylindret, turboladet diesel som yter omkring 435 hestekrefter og et dreiemoment på rause 1910 Nm. Toppfarten er rundt 100 km/t og det pansrede kjøretøyet kan vade i 1,5 meter dypt vann og forsere 1,2

meter dype grøfter. 60 centimeter høye hindringer skal heller ikke være noe problem for Patria-vognen, og den skal kunne klatre opp bakker med 60 prosent helling.

Panservognen er først og fremst designet for troppetransport, og kan frakte opptil 10 soldater, pluss et mannskap på to (sjåfør og kommandant) i forkabinen. Nytte-

lasten er 8500 kilo. Men det modulare systemet den er basert på, gjør at den kan utvikles til flere andre formål: Kommandobil, medisinsk evakueringskjøretøy eller rekognoseringskjøretøy. Den kan utstyres med ulike våpen fra 7,62 mm maskingevær til fjernstyrt 120 mm bombekastertårn.

En milepæl

Rundt 1000 panservogner er allerede bestilt gjennom programmet. Den siste bestillingen kom fra Danmark, som har bestilt 129 kjøretøy.

– At Norge og Storbritannia blir med i CAVS-programmet vil styrke samarbeidet og den operative evnen til deltagerlandene ytterligere. Dette er nok en milepæl for internasjonalt materiellsamarbeid. Kjøretøyprogrammet planlegger å etablere nye produksjonslinjer i flere land, noe som vil styrke motstandskraften og forsyningssikkerheten i medlemslandene, sier Øyvind Kvalvik, assisterende direktør i Forsvarsmateriell.

UTSTILLING: Panservognen på DSEI-konferansen tidligere i år.

I FARTA: Toppfarten ligger rundt 100 km/t.

Vital Plus+

Sirkulasjonsstimulator

Vitalplus 1002

Oppgradert bestselger!

Medisinsk godkjent

30 000 solgte i Sverige og Norge

SPAR
745,-

~~2.595,-~~
NÅ KUN
1.850,-

Medisinsk godkjent apparat som brukes av tusenvis av nordmenn hver dag. Milde elektriske impulser stimulerer blodsirkulasjonen i ben og føtter. Resultatet er at føttene og legg-musklene utvider og trekker seg sammen, på samme måte som å gå en lang tur. Meget enkel i bruk! Behandlingen gjøres sittende i 10 - 30 minutter etter behov, mens du leser eller ser på TV. Helt uten smerte. Passer til alle aldre.

GRATIS! Verdi kr. 249,-

4 stk. pads inkludert i prisen ved svar innen 14 dager. Muskelstimulasjon og smertebehandling av bl.a. rygg, skuldre, nakke og armer. Helt uten bivirkninger. Kobles til Vitalplus 1002. Styres med fjernkontroll.

NYHET! Oppladbar og lettere

- Øker blodsirkulasjonen, og kan forhindre kalde, urolige og hovne ben
- Vil kunne bidra til å redusere stivhet i muskler og ledd, samt forebygge åreknuter - en effektiv helseinvestering
- Hvis du har pacemaker eller er gravid må lege konsulteres før bruk
- Fjernkontroll og norsk bruksanvisning
Drives på strøm
- 30 dagers full returrett

BESTILL I DAG! Telefon: 69 39 90 40 | www.postshop.no

Klarna.

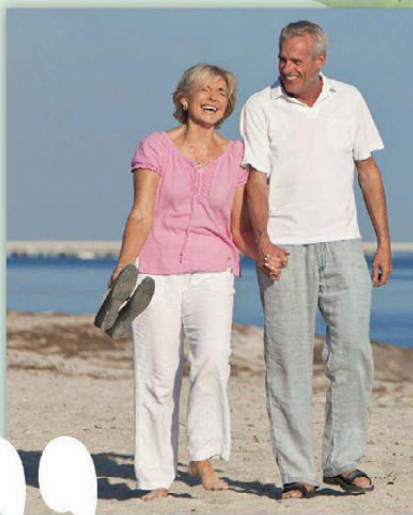
Frakt etter Postens takster tilkommer Leverandør: HELGESEN ENGROS AS

ØK BLODSIRKULASJONEN I BEN OG FØTTER!

- hei, jeg kan ikke få fullrost Vitalplus. Etter å ha brukt den i et par uker - 30 min. hver dag - er leggkrampene mine borte!

- er en svoren bruker av Vitalplus
- smertene i bena er borte og
ny blodtrykksmåling kunne konstatere at
blodtrykket i bena var perfekt!

- jeg kjøpte den for 8 måneder siden,
og er veldig fornøyd - kalde føtter er
historie takket være Vitalplus sirkulasjons-
stimulator!

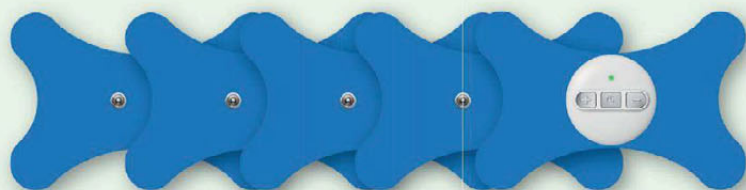
TENS Smertelindring Vitalplus 1005

Ønsker du å lindre muskel og leddsmerter på en enkel og effektiv måte?
Da er våre TENS-padsputer løsningen for deg! Muskelstimulasjon og smertebehandling
av bl.a rygg, skuldre, nakke og armer. Perfekt for behandling av korsryggen! Helt uten bivirkninger!

De er laget av høykvalitetsmateriale som er behagelig mot huden, og har en god klebeevne som
sikrer at de sitter på plass under bruk.

Inneholder:
Trådløs massasjeenhet inkl. batterier og 5 stk utskiftbare TENS-padsputer
(Hver padspute har en varighet på 12 – 15 behandlinger)

PAKKEPRIS
695,-

BESTILL I DAG! Telefon: 69 39 90 40 | www.postshop.no

Klarna.

Frakt etter Postens takster tilkommer Leverandør: HELGESEN ENGROS AS

Har du ris, ros eller henvendelser til Sløseriombudsmannen? Skriv til redaktør Alexander Øysta: alexander.oysta@egmont.com

Ta plass, av med skoene!

Dyr på vei til slakteriet har sterkere rettigheter enn mennesker på vei til jobben i tog. Vy skaffer deg heldigvis ambulanse om du besvimer.

I SOMMER OG HØST har det vært flere hendelser hvor tog i Oslo-området har vært så overfylte at folk besvimte i trengselen. Passasjerer forteller jevnlig historier om å stå tettepakket i varm og dårlig luft, og at farlige situasjoner oppstår når en desperat flokk skal inn og ut av toget – som stadig flere blir avhengig av, så lenge veinettet ikke utbygges parallelt med befolkningsveksten rundt hovedstaden.

Vy sine kommunikasjonsfolk forteller at sånt er «kjedelig» og «kan oppfattes som ubehagelig for kunder». Gode, omsorgsfulle ord å ta med seg når man ligger halvt bevisstløs og helt overopphetet på gulvet, mens iltre drammensere på vei til konsulentjobben bruker deg som dørmatte der de velter ut av vognen.

«Kjedelig» og «kan oppfattes ubehagelig»?! Kjødder de med oss?

OPPSPLITTINGEN AV JERNBANEN har bidratt til at det nærmest er umulig å spikre ansvaret til noen. Oppstår problemene på grunn av feil på signal-systemet og skinnene, altså Bane NORs ansvarsområde? Eller kan man laste de som leverer selve toget, altså Norske tog AS? Eller

kan vi gå på Vy som kjører togene?

Alle har hver sin administrasjon, hver sin kommunikasjons-sjef, og hver sin (tallrike) stab med kommunikasjonsfolk som har svart belte i ansvarsfraskrivelse og er i verdensklasse når det gjelder å skynde på de andre aktørene i jernbanesammensuriet. Er det rett og slett noe vi må leve med? At ingen har ansvaret i jernbane-Norge, landet hvor det iblant går et tog?

MEN DET ER LOV Å LE. Galgenhumor er faktisk det eneste som hjelper (litt). Etter måneder med overfylte tog, skrev Aftenposten-journalist Øystein Tronsli Drabløs en tankevekkende sak hvor han sammenlignet kollektivtransport på tog med dyretransport. Det viser seg at dyr på vei til slakteriet har langt sterkere forbrukerrettigheter enn oss mennesker.

Tamrein har rett på 0,9 m² plass per passasjer, det er lovbestemt, og de kan ikke transporteres i over 18 grader celsius. Alle hester har rett til å lene seg mot en vegg, og gnagere skal ha tilstrekkelig ventilasjon. Struts har rett til å ha med seg en annen struts som reisepartner, de trenger altså ikke å reise

AMBULANSE FOR TOG

Den siste tiden har togtilbudet i Oslo-området vært preget av kaos.

Overfylte tog skaper så klaustrofobiske problemer at reisende blir stående som «sild i tønne».

Vy lover ingen umiddelbar løsning på togkaoset.

De kjørte 3287 avganger med enkeltsett (halv kapasitet), der det var planlagt å kjøre med dobbeltsett, i de tre månedene fra 1. juni til 4. september. Det viser tall VG har bedt om fra Vy.

Den siste tiden er det meldt om en rekke besvimelser om bord i togene. Vy har ikke et eksakt antall.

– Vi har oversikt over de tilfellene som konduktørene får beskjed om. Hvilken oppfølging de får, avhenger av flere ting. Av og til kontakter vi 113 og ivaretar personen til ambulansen overtar, og av og til er det andre kunder som ivaretar de som får illebefinnende, sier sjef for internkommunikasjon i tog Øst, Kaja Rynning Moen.

(vg.no, 17. september 2025)

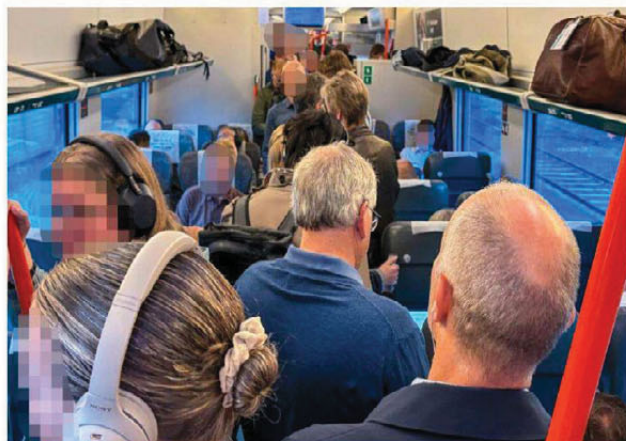
MARTE GUNDERSEN/NTB

BJØRN-OWE HOLMBERG/NTB

AVSKILTET: Rudolf kastet et kjapt blikk inn i baksetet, og fastslo at tilbudet om å få sitte på var i strid med tamrein-regelverket som krever 0,9 m² pr. rein og god benplass.

Flere krever utbedringer, men Vy lover ingen umiddelbar løsning.

FAKSIVILE FRA VG, FOTO: IDA BERULFSEN

STAPPFULLT: Hvorfor forlenge vognsettet, når man kan stappe pølsen helt til passasjerene besvimer? Heldigvis er det fortsatt ikke buss for ambulanse i Norge.

ALLE SKAL MED: I Norge er det så trangt på togene at man må ta av seg skoene for å komme med. Her toget fra Lillestrøm til Oslo klokken 07.56 en dag i september.

alene, men det understrekes at hunnstruts slipper kjønnsmodne hanndyr som reisepartnere. Med mindre de gir signal om noe annet, antar vi.

EN UNG KVINNE fra Ski må dele en snau kvadratmeter på toget med tre kjønnsmodne hanndyr på vei til PwC-jobben i Bjørvika, i 30 oksygenfattige grader gjennom Blixtunnelen på Follobanen (hvis den er åpen nå). Den som var en struts, tenker hun nok.

Aftenpostens journalist konfronterte Vys kommunikasjons-

stab med sine funn. Reaksjonen var overraskende. Ikke bare bekräftet de at ja, dyr har sterkere rettigheter enn mennesker. Men de argumenterte for at det måtte være slik også, siden «dyr kan hverken snakke for seg selv, ta egne valg, eller sikre sitt eget vern på noen måte». Vy fant det problematisk dyrevernsmessig at Aftenpostens journalist i det hele tatt tok opp dette.

Kommunikasjonsstaben finner det altså helt utenkelig at Vy-kunder skulle ha samme rettigheter som dyr på vei til slakteriet.

MEN HVILKE VALG har vi passasjerer på vei til jobb? Du som ønsker å beholde jobben, må ta til takke med tingenes tilstand: Bli stående i trengsel i kuvogna til Vy, dag etter dag, for å komme deg på jobben i sentrum fra ditt bosted i Drammen, Jessheim eller Moss. Privatbil er ikke noe alternativ lenger, for hvor skal du parkere? En blodtrimmet el-sparke-sykel kunne kanskje kjørt strekningen Jessheim – Oslo S på en drøy time, men det er ikke holdbart i lengden, i alle fall ikke vinterstid.

I sommer ble jernbanestrekningen gjennom Oslo sommerstengt for det syttende året på rad, på grunn av vedlikehold av dårlig infrastruktur. Statsbudsjettet for 2025 lover at «drift, vedlikehold og fornying av jernbaneinfrastrukturen» er en av hovedprioriteringene. Betyr det at vi får de samme rettighetene som dyr på vei til slakteriet innen 2027?

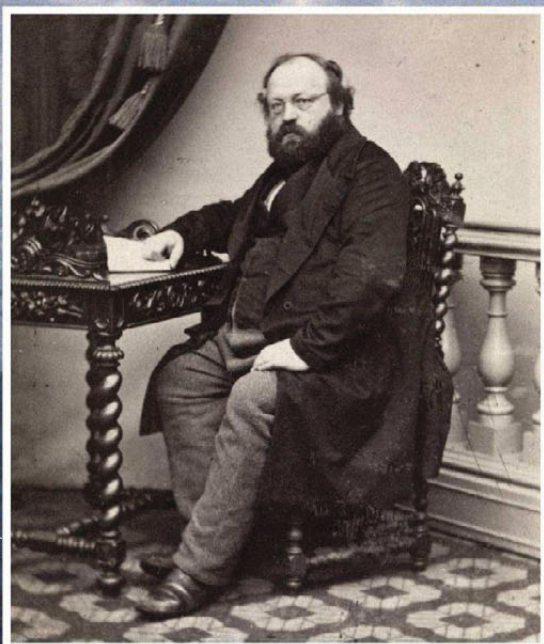
Vi får håpe. Det går jo alltid et tog.

Eh ... nei, det var NSB, det. «Kanskje» heter det visst nå.

STORMEN SOM

Den ene stormen tok livet av mellom 300 og 500 nordnorske fiskere. Den andre krevde 171 liv i Midt-Norge og i Rogaland. Med 50 års mellomrom slo naturkreftene til – mer brutalt og nådeløst enn noen hadde ventet. ►

A. WISCHMANN/OSLO MUSEUM

DØDELIG STORM: Ut av intet kom stormen mens fiskerne forsøkte å redde fangst og redskap. Sorenskriver Hans H.S. Schultze (innfelt) noterte 500 døde fiskere etter Lofotstormen.

KOM FRA INTET

TORRE WUTTUDAL / SAMFOTO / DIGITALT MUSEUM

Utålmodig ventet tusenvis av fiskere fra store deler av kysten i fiskeværerne langs Lofotveggen, februarsøndagen i 1849. De var samlet for å jakte på skreien – skridaren – fisken som Nord-Norge mer eller mindre er grunnlagt på.

– Havet gir., lyder første halvdel av kystfolkets mantra. Men resten av munnhellet skulle bli mer beskrivende for 11. februar; – ... og havet tar.

Vintersesongen hadde begynt bra, med gode fangster både i Øst- og Vest-Lofoten. Men mot slutten av januar begynte været å bli dårligere, noe som førte til lange perioder med landligge. Fiskerne kom seg ikke på havet og fikk dermed ikke fangst. Uværet hadde vart uvanlig lenge.

Denne februarsøndagen hadde det vært nesten konstant landligge i bortimot tre uker. Ute i Vestfjorden sto garn og liner dypt nede i havet og råtnet. Stadig mer talte for at sesongen kunne bli fullstendig mislykket. Og hvis vinterfisket gikk skeis, så visste alle at det ble armød og sveltihjel fra Finnmark til langt nedover Vestlandet.

Lørdag 10. februar var det også sterk storm. Fra Balstad skulle noen fiskere som hørte hjemme i Sund i Buksnes, forsøke å komme seg hjem. De måtte gjennom Nappstraumen på veien nordover. Ruten var en utfordring selv i maksvær, og for mannskapet fra Sund gikk det galt. Alle satte livet til.

Ingen kunne vite da at forliset bare var opptakten til en vanvittig katastrofe.

Ledet an i tragedien

Så kom søndagen 11. februar. Endelig så uværet ut til å ha rast fra seg for denne gang. Sørvesten hadde spaknet. Fiskerne langs værene i Lofoten trakk pusten, samlet sammen utstyret sitt og gjorde seg klare for å reise ut. Selv Vårherre og hans jordiske tjenere skjønnte at man måtte bruke anledningen til å få opp bruket, selv om det var søndag.

Nå handlet alt om å berge det som berges kunne. Fortsatt gjensto mye av sesongen. Fikk man

bare redskapene opp og været ble skapelig, kunne det være mulig å få en liten inntekt, såpass at man kunne overleve.

Fra fiskevær etter fiskevær strømmet båtene utover fjorden, små kjekser, treroringer, åttringer – og ganske mange fembøringer.

Alle var åpne båter uten steder å gjemme seg i uvær og storm.

Bølgene fra sørvest gikk ennå ganske tunge innover den mektige Vestfjorden, men vinden var spak og alle var i beste humør. Da folk flest var kommet godt og vel i gang med dragingen, stilnet vin-

den helt. Høvedsmennene kikket seg rundt, de kunne ikke ønske seg bedre forhold. De mange hundre fiskerne halte og dro i sine redskaper. En og annen torsk ble huket inn. De fleste var likevel ødelagt etter å ha stått i ukevis på en krok eller fastsurret i garnmaskene. Men fisken var ikke det viktigste nå, alt handlet bare om å få opp bruket og komme seg i land.

I det hektiske arbeidet skjenket ingen været en tanke. Det var da så trygt og godt.

Hvinende, brølende

Men plutselig skjedde noe – et slags sus gikk gjennom luften – over flåten der hundrevis av never slet febrilsk på det åpne havet.

« **Men å forsøke å redde noen, ville vært den visse død for oss alle.**

KJEMPET FOR LIVET: – Vi hadde vært fortapt hvis ikke hovedsmannen i samme øyeblikk som han kommanderte «Seilet ned!» hadde grepet en kniv og skåret vantene over, slik at masten gikk over bord, rapporterte en fisker overfor sorenskriver Hans H.S. Schultze. Åttringen på bildet, «Misvær» fra 1750, er trolig blant fiskebåtene som overlevde uværet.

Like etter så folkene noen svarte vindrosser som virvlet bortover vannflaten. Rossene døde bort igjen. Men fiskerne var blitt urolige; oppmerksomheten var blitt vakt. De visste av erfaring at slike spredte rosser ikke varsler godt.

Fiskerne løftet blikket, så over fjellene i nord. Der var himmelen i løpet av et øyeblikk blitt helt svart. Suset de hørte for litt siden økte voldsomt. Over fjellene sto snøkovet himmelhøyt. Tusenvis

av fiskere visste straks at nå sto det om liv.

Dette var alvor.

Så kom stormen, plutselig var den over dem – hvinende, brølende; voldsommere enn man noensinne hadde sett den. Stormen kom fra nordvest. Ute på havet skjønte alle katastrofen som var i emning.

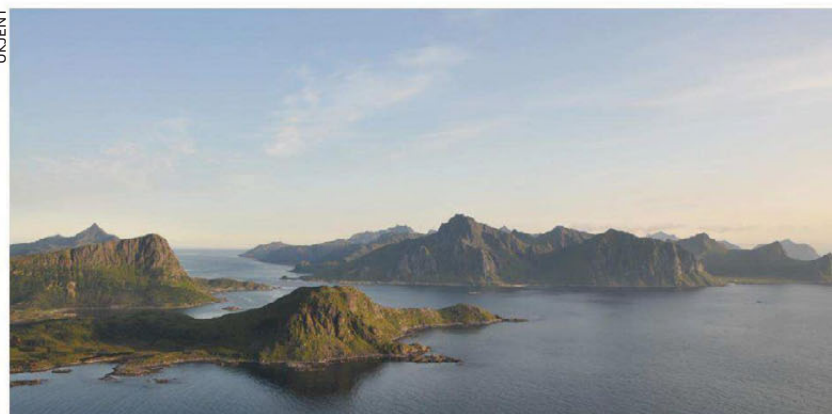
De små, åpne båtene ble kastet rundt, de få seilene som var oppe, ble røsket av mastene, årene revet ut av tollgangene.

NASJONALBIBLIOTET'S BILDESAMLING

KJEMPET FOR INNTEKTEN: Fiskerne som dro ut så fort stormene hadde lagt seg, var fortvilet. Lang tids landligge hadde ført til reduserte inntekter.

UKJENT

STEIN BJØRGE, AFTENPOSTEN

FORREDERISK VAKKERT: Nappstraumen bak til venstre er en naturperle. Men her fikk de første fiskerne en våt grav under Lofotstormen i 1849.

Sjørøkk og himmelkov skjulte på et øyeblikk all utsikt. Hver enkelt båt var stengt inne i sin egen verden, sitt eget inferno.

Hovedsmennene ropte:

«Kapp bruket!»

Knivene kom øyeblikkelig frem, redskapene ble skåret av, bare hurtig handling gjaldt, ingen tid til å tenke seg om. Nå handlet alt om å berge livet.

Men døden hadde gode forhold i Vestfjorden denne søndagen.

Kvasse skjær

Mange rakk ikke å foreta seg noe som helst før det opprørte og stormpiskede havet brøt inn over ripa. Bølgene fylte båt etter båt, mange gikk under før mannska-

BERETNINGEN OM DØDSSTORMEN

«Det gaar intet Aar hen, uden at Havet fordrer sine Offre under Vinterfisket; men et Par Baades Mandskab anses kun som en ringe Tribut til Bølgerne.

Enkelte Aar inntreffe derimot større Ulykker, som i lang Tid bevare sig i Fiskernes Erindring. I 1848 (skal være 1849, red.anm.) den 11te Februar, saavidt jeg mindes, indtraf en saadan Ulykkesdag, og selv de djerveste Fiskere blegne, naar de omtale denne Dag.

Hvor mange Folk der gikk under, er ikke godt at vide, da Værene staa i liden Forbindelse med hverandre; men man dømte saa, at en 500 Mand omkom ...» skrev konstituert sorenskriver Hans H.S. Schulze i sin bok.

17 ENKER SATT IGJEN: I lille Busknes kommune døde familiefedre i fleng under det som er blitt kjent som «Lofotstormen». Stedet er vant til uvær. Blant annet har flere kirker blåst over ende gjennom historien.

været. For de fleste nyttet det ikke å sette en kurs. Alt handlet om å holde unna stormen, enten de holdt det gående på skrå av stormen eller ved å lense innover fjorden for å prøve å finne le.

Hvor de nådde land spilte ingen rolle; alt handlet om å holde båten på rett kjø, prøve å manøvrere seg unna de voldsomme naturkreftene.

Å ro mot stormen var nesten helt fäfengt. Orkanen vred hele tiden de små farkostene rundt i bølgene, rev årene ut av tollegangene eller ut av nevene på dem som slet for livet på toftene. Noen tok sjansen på å «gå over fjorden,» altså lense ut fra land, men det gikk ikke stort bedre. De fleste av dem nådde aldri frem.

Veldig mange av dem som omkom havnet i fallgarden – den kvasse raden av skjær som sjøen bryter over når været står på som det gjorde denne februardagen.

Da været endelig roet seg, kunne man finne lik, hvelvede båter, årer og inventar fra båtene flytende over et stort område langs Lofotveggen.

Mannskapet på de få båtene som klarte å berge seg til land, takket høyere makter for at de berget livet. Men også på disse fartøyene hadde liv gått tapt; de svakeste og minst motstandsdyktige frøs rett og slett i hjel i de forferdelige forholdene.

Usikre tapstall

Som for alle hendelser der begivenhetene ikke er dokumentert, har detaljene hatt en tendens til å bli gjort større og enda mer dramatiske enn de virkelig var. Noen hevdet blant annet at 30 kvinner ble enker bare i Buksnes, mens tallet viste seg å være 17. Og når antallet omkomne opp gjennom årene har blitt oppgitt til 500, bygger opplysningen etter alt å dømme på en reiseskildring skrevet av Hans H.S. Schulze, utgitt i 1865, 16 år etter katastrofen.

Schulze, som opprinnelig var fra Østerdalen, var i et par års tid konstituert som sorenskriver i

RYKKET UT: Hans H.S. Schultz' kilde fra stormen hadde rodd ut fra Stamsund, der mange fiskere hadde ligget og ventet på bedre vær.

pet hadde fått gjort skikkelige forsøk på å ta opp kampen. For noen uheldige var det bare snakk om sekunder eller minutter, før båten fyltes av en brottsjø, eller et orkankast tok tak i den og kastet den rundt. Andre hadde mer hell med seg, og klarte å få opp masten og et lite seil – en lapp så stor båten kunne tåle i det ville

REDDET I LAND: Henningsvær ble redningen for flere fiskebåter, men på vei inn måtte fiskerne manøvrere blant vrakrester og døde kolleger.

Lofoten, og samlet en serie skisser og tekster i en bok. I en av tekstene skriver han om en samtale med en mann som selv skal ha vært ute på Vestfjorden da stormen slo til – uten å navngi vedkommende. Schulzes rapport er muligens den eneste rene øyenvitneskildring fra tragedien (se egen undersak).

Nøyaktige tall på omkomne denne dagen blir nok aldri kjent. Men at mange bygder ble hardt rammet, råder ingen tvil om.

Fiskeværer Ballstad i dagens Vestvågøy kommune var ett av de største i Lofoten, og svært mange båter la ut derfra den søndagen da stormen slo til. Da dagen var over, var bare fem av dem kommet seg til land, to av dem tilbake til Ballstad, de tre andre til Kjerringøy på sørsiden av Vestfjorden. De andre ble aldri mer sett.

De tre båtene som kom seg opp til Kjerringøy, var alle fra Lofoten; én fra Ballstad, én fra Horn i Buksnes og én fra Stor-sandnes i Flakstad. For å berge seg mot sjøen hadde fiskerne bundet seilråen fast til akterstevnen, og lot seilet slepe etter båten som et drivanker mens de jaget unna stormen med den visse død i hælene.

Våt grav

De som overlevde den fryktelige stormen var naturlig nok fullstendig lamslåtte etter tragedien.

Flere dager gikk før fisket kom ordentlig i gang igjen. For å komme på havet igjen måtte man flere steder slå sammen mann-skaper fra flere båter for å fylle opp de største båtene, fembøringerne og åttringene.

Utenfor Lofoten gikk det svært lang tid før katastrofen ble kjent. Avstandene var store, kommunikasjonene elendige og det fantes knapt medier som kunne rapportere om hendelsene. I Tromsø Tidende (Tromsø Stiftstidende fra 1858) for 25. februar 1849 er storstormen omtalt på første side – 14 dager etter at den skjedde.

I meldingen heter det at «Vei-ret var meget haardt, og mangfoldige Baade skulle have sat til under Stormen.»

Da en ny dødelig storm rammet kysten 50 år senere, var mye endret. Se neste side.

VITNE TIL REDSLENE

Hans H.S. Schulze fra Østerdalen var i et par års tid konstituert som sorenskriver i Lofoten, og skrev ned det som kanskje er den eneste øyenvitneskildringen fra tragedien.

Schulze samlet en serie skisser og tekster i en bok. I en av tekstene skriver han om en samtale med en mann som selv skal ha vært ute på Vestfjorden da stormen slo til – uten å navngi vedkommende. Schulzes rapport er muligens den eneste rene øyenvitneskildring fra tragedien.

– Vi drev fiske fra Stamsund, men det var utror fra alle de andre værene og havet var dekket av båter, forteller fiskeren.

Mye fisk var på garnene hans båt dro opp, ganske snart hadde de et par hundre fisk liggende i båten.

– Det var vår lykke for det skaffet oss seilfeste, forklarte mannen. Det betyr at båten fikk en ballast som gjorde den mer stabil og ga mulighet for å bruke seil i hardt vær.

Da stormen slo til, tok det bare fem minutter før havet var hvitt av skum, og stormen drev rokk-skyene jevnhøyt med lofotfjellene. Mannskapet skar over alle garn og fikk reist masten som ble tatt ned når man var i fiske.

– Men hvor skulle vi sette kursen? Jeg viste til Henningsvær.

«Vi lyt prøve», svarte høvedsmannen – i en tone som sa at det var eneste redning. Med seks klør (seilet kraftig revet) skar vi av sted, mens to mann ustanselig satt og øste ettersom sjøen fosset inn hele tiden.

Mannen fortalte at hele havet der de fór frem, var dekket av forulykkede båter og vrakgods.

– Vi seilte forbi to hvelv og på hvert av dem satt det seks mann og ropte og strakte armene ut mot oss. Men å forsøke å redde noen, ville vært den visse død for oss alle.

Da fembøringen kom opp mot Henningsvær, var det «brott og brann» over alt, men høvedsmannen var så godt kjent at det lyktes dem å slippe gjennom. Bare hundre favner fra land var imidlertid vinden så krapp at det var umulig å seile, og bølgene brøt med forferdelig kraft mot skjærene i det trange innløpet.

– Vi hadde vært fortapt hvis ikke høvedsmannen i samme øyeblikk som han kommanderte «Seilet ned!» hadde grepet en kniv og skåret vantene over, slik at masten gikk over bord.

UKJENT

SISTE STOPP: De første fiskerne som omkom i Lofotstormen hadde lagt ut fra Ballstad på vei hjem til Buksnes.

NASJONALBIBLIOTEKET

LIVSFARLIG RIKDOM: Drømmen om slike syn lokket fiskere fra hele kysten til Lofoten. For mange endte drømmen i en våt grav i februar for 180 år siden.

UVISST ANTALL

Professor Narve Fulsås viser i Historisk Tidsskrift (2001) til at 500 omkomne sannsynligvis er en overdrivelse. Han mener Schulze i sin bok utgitt 16 år etter stormen må ha tatt feil.

I dag er det umulig å få eksakte opplysninger om ulykken. Fulsås mener at ingen heller i samtiden var i stand til å ha en slik samlet oversikt. Kirke- og klokkebøker i Vågan kommune ble ødelagt av brann i Vågan kirke i 1865. I kirkeboken for Buksnes kommune (1849) er det skrevet inn en liste over 24 omkomne på sjøen 11. februar. Det satt igjen 17 enker i kommunen etter tragedien.

Varsalet nådde aldri frem

På én natt forliste 29 fiskefartøyer, og 171 fiskere døde i stormen utenfor kysten av Trøndelag. Uværet var ventet, men varselet nådde aldri frem til fiskerne.

Tekst: **Tore Ulbrand Johansen**

Mens orkankatastrofen utenfor Lofoten i 1849 ble mer eller mindre forbigått i stillhet utenfor miljøet som ble rammet, var oppmerksomheten enorm omkring hendelsene på Titranhavet utenfor Frøya på

trøndelagskysten 50 år senere. Den tekniske utviklingen hadde gått med store skritt frem mot århundreskiftet; men ironisk nok gjorde manglende fremføring av telefonlinjer at Titranulykken krevde så enormt mange liv.

På havet som vanlig

For stormen som rammet natten til 14. oktober var varslet. Både i Trondheim og Kristiansund var

røde blanketter blitt slått opp på telegrafstasjonene dagen før – meldinger fra Geofysisk Institutt som varslet fare. Men utover til Frøya var det ikke telefon, og uværsmeldingene nådde aldri frem til dem som virkelig trengte dem.

Fiskerne dro på havet slik de pleide, med utsikter til store fangster av havets sølv, storsilda, og gode priser.

Uværet kom dundrende over Titranhavet én time over midnatt. Vinden kom – heldigvis – fra nord. Hadde den kommet fra sørvest, ville tragedien høyst sannsynlig fått et enda alvorligere utfall. I løpet av svært kort tid var vinden oppe i orkan styrke, og regnet styrtet ned. Sikten var null og situasjonen for mange ble desperat i løpet av minutter.

Da dagen grydde, ble omfanget kjent i all sin gru. 29 fartøyer hadde forlist. 141 fiskere fra en rekke små kystsamfunn hadde funnet sin grav der de frem til da hadde hentet sitt utkomme. Fiskeværet Titran var særlig hardt rammet; 32 av de omkomne kom derfra. 16 av de døde hørte

hjemme i Kristiansund, 13 var fra Smøla, ni fra Bud i Fræna og åtte var fra Hitra.

I tillegg ble det raskt kjent at uværet også hadde herjet lenger sør; ved Røvær i Rogaland mistet 30 personer livet.

Enke på bar bakke

Heldigvis klarte mange seg gjennom stormens herjinger. De fleste av disse befant seg om bord på de største båtene som kunne sette kursen til havs, lense unna uværet og vente til det la seg, før de snudde og gikk tilbake til havn.

Pressedekningen etter katastrofene på Vestlandet ble etter datidens målestokk enorm.

«Den orkanaktige Nord- og Nordveststorm, der plutselig meldte sig ved 11-tiden Nat til Lørdag har dessverre gjort en rig Høst blant Fiskerne ude ved Titran», skrev Romsdals Amtstidende to dager etter uværet. Samme avis kunne også fortelle om en særlig trist skjebne for en av familiene som var rammet.

«Naar Forsørgeren falder bort, er det ofte trangt og smaat for den gjenlevende Enke og Børn.

GRANSKET: Titranskommissjonen som ble oppnevnt for å ettergå katastrofen i 1899 besto av (f.v.) Kjøpmann Per Louis Johnsen, grosserer Dyre Halse, fiskerinspektør Fredrik Walem, skipsbyggermester John Børve og havnefogd Gustav Krag.

Eksempelvis kan nevnes, at da Hustruen til en av de forulykkede Fiskere Lørdag fik beskjed om at Manden var omkommen ude paa Havet, sad hun igjen med 5 Børn – og 7 øre. Dette er ofte Fiskerenkernes Lod.»

Nansen og Bjørnson på lag

Men der de rammede i Lofoten 50 år tidligere var overlatt til seg selv og lokalsamfunnenes gunst for å få hjelp, stilte storsamfunnet opp i fullt monn i 1899.

Allerede dager etter ulykken stilte Indredepartementet til disposisjon 20 000 kroner til innkjøp av garn og annen redskap til de

skadelidte. Et frivillig hjelpefond ble raskt etablert, og fikk i løpet av kort tid fikk voldsom oppslutning. Både Bjørnstjerne Bjørnson og Fridtjof Nansen engasjerte seg, og fondet innbrakte totalt sett 806 400 kroner – et enormt beløp for 120 år siden.

Årsakene til at uværsnatten fikk et så dramatisk utfall, var sammensatt. Stiftamtmann Lars Otto Roll Grundt besøkte de ulykkesutsatte områdene noen dager etter katastrofen.

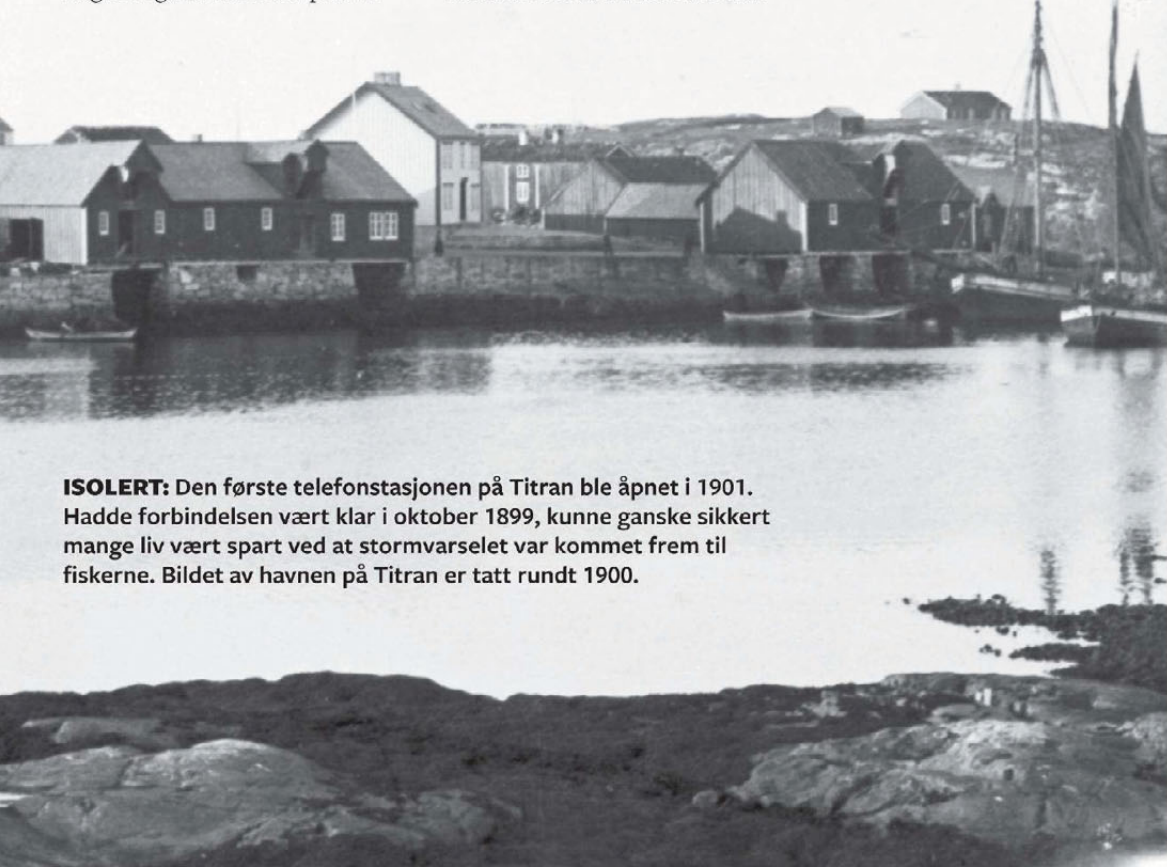
I sin rapport slo han fast at foruten vind og mørke, var innseilingsforholdene til havna på Titran sterkt medvirkende. Inn-

NYTT TÅRN: Norges høyeste fyr ble bygget på Sletringen i 1923, delvis som svar på kritikk av fyr-dekningen på Titran etter Titran-ulykken.

seilingen var delvis sperret av skipe til over 60 fiskeoppkjøpere. I tillegg kom de mange umerkede skjærene i området og et nytt fyr som villet mange. Mangelen på fiskerioppsyn og mangelen på redningsskøyter virket også sterkt inn. Men telefonforbindelse er i ettertid utpekt som det viktigste forhold som kunne ha hindret ulykken.

Overskuddet fra hjelpeaksjonen ble avsatt i det såkalte Titran-fondet. Helt frem til 1976 ytte fondet midler blant annet til redningstjeneste på havet. □

ISOLERT: Den første telefonstasjonen på Titran ble åpnet i 1901. Hadde forbindelsen vært klar i oktober 1899, kunne ganske sikkert mange liv vært spart ved at stormvarselet var kommet frem til fiskerne. Bildet av havnen på Titran er tatt rundt 1900.

DE STØRSTE KATASTROFENE

1345 – Gauldal: Så mange som 500 mennesker kan ha mistet livet i et enormt leirskred, der 50 gårder ble ødelagt.

1348 (?) – Digerofsen: Ekstremflom rammet Vågåmo i Oppland ved at Ottas sideelv Finna fant nytt løp og raserte terreng og gårder. Rundt 500 mennesker omkom.

1726 – Stormen ved Senja: Kraftig uvær rammet fiskere på vestsida av Senja i Troms om kvelden 3. mars, brått og uventet. 90 mann i 25 båter på Torskeråsa utenfor Gryllefjord og Torsken druknet.

1765 – Vallset: Snøras i Ørsta, 38 omkom. Hvis tallet er korrekt, er dette det snøraset i Norge som har krevd flest menneskeliv.

1789 – Storofsen: Flommen i Glomma førte til flom i stort sett alle vassdrag i Sørøst-Norge og krevde 72 menneskeliv. 3000 gårder ble mer eller mindre ødelagt i flom og jordskred.

1849 – Lofot-stormen: Se artikkel foran.

1868 – Kletthamran: Snøskred like vest for Lønset mellom Sunndal i Møre og Romsdal og Oppdal i Trøndelag. 32 mennesker omkom.

1868 – Lofoten: Om lag 100 fiskere omkom i storm, ca. halvparten av deltagerne i Lofotfisket.

1893 – Verdalen: Største rasulykke i moderne tid i Norge. 116 mennesker mistet livet da tre km² av Verdalen kommune forsvant med 105 gårder.

1901 – Sandsundværulykken: Kombinasjon av springflo og sterk vind med orkan styrke, 34 mennesker mistet livet, hvorav 8 aldri ble funnet, i Herøy i Nordland 22. januar.

1905 – Loen: Rundt 870 000 tonn stein raste ut fra Ramnefjellet og forårsaket en 40 meter høy flodbølge. 61 mennesker omkom, bare 9 ble funnet. Flodbølgen raserte i alt 60 hus og drepte også 94 kyr, 10 hester, 145 sauer og 16 griser.

1936 – Loen: Nytt ras fra Ramnefjellet. 74 menneskeliv i døde i Nesdal og Bødal, 41 ble aldri funnet.

BLINKSKUDD

PÅ NÆRT HOLD

Disse flyentusiastene hadde orkesterplass til et mektig syn på sensommeren. Et Eurofighter kampfly kom brølende gjennom Prahovadalen i Romania, ikke så langt unna åssiden hvor interesserte hadde samlet seg.

Symbolene og flagget på halen avslører tilhørigheten: Flyet tilhører Luftwaffe. Det tyske flyvåpenet har inneværende år utplassert fem Eurofighter Typhoon på den rumenske militærbasen ved Constanta på Svartehavskysten, der NATO patruljerer luftrommet ved sine sørøstlige grenser.

Jevnlige øvelser, blant annet med rumenske F-16, inngår i operasjonen. Bildet er fra en oppvisning i nærheten av turistlandsbyen Busteni, ved foten av Bucegijfellene i de sørlige Karpatene.

VADIM GHIRDA/AP PHOTO/NTB

10 PÅ TOPP

Verdens første

Alt må ha en begynnelse. Det ser kanskje ikke så imponerende ut nå, men gjorde det sikkert da. En gang hadde faktisk ingen hørt om vannklosett.

1. Bil: Benz Patent-Motorwagen (1886)

Karl Benz' trehjulede motor-kjøretøy regnes som verdens første bil drevet av forbrenningsmotor. Den ble patentert i 1886 og åpnet veien for moderne bilindustri og MDG.

2. Buss: Shillibeer's Omnibus (1829)

George Shillibeer satte i drift sin hestetrukne omnibus i London i 1829. Den fraktet passasjerer på faste ruter og regnes som bussens stamfar.

3. Tog: Locomotion No. 1 (1825)

George Stephenson's lokomotiv ble satt i drift på Stockton-Darlington-banen i 1825. Det markerte starten på jernbanens tidsalder. Hoste og kvelningsfornemmelser forekom.

4. Fly: Wright Flyer (1903)

Brødrene Wright gjennomførte verdens første motoriserte, kontrollerte flyvning 17. desember 1903 i Kitty Hawk. Flyet kan beskues (men helst ikke berøres) på Smithsonian i Washington.

5. Sykkel: Draisine (1817)

Den tyske baronen Karl Drais oppfant løpemaskinen, også kalt Draisine eller «løpesykkel». Den var langt mer krevende å holde i gang enn dagens elektriske juksesykler.

6. Datamaskin: ENIAC (1946)

ENIAC i USA var verdens første elektroniske, allsidige datamaskin. Den veide 30 tonn og fylte et helt rom. Hvis du sa PC den gang, bare lo vitenskapsmennene hånlige.

7. Klokke: Nürnberg-egget (ca. 1510)

Peter Henlein i Nürnberg laget de første bærbare urene tidlig på 1500-tallet. De ble kjent som «Nürnberg Eier». Når noen lurte på hva klokken var, tok man frem lommeegget.

8. TV (1926)

Den skotske ingeniøren John Logie Baird demonstrerte verdens første fungerende fjernsyn i London i 1926. Systemet viste levende, bevegelige bilder, men tok stor plass. (Foto: Getty Images)

9. Stridsvogn: Little Willie (1915)

Britenes «Little Willie» var prototypen til verdens første stridsvogn under første verdenskrig. Den ble aldri brukt i kamp, men startet en ny epoke i krigføring.

10. Vannklosett: Sir John Harington (1596)

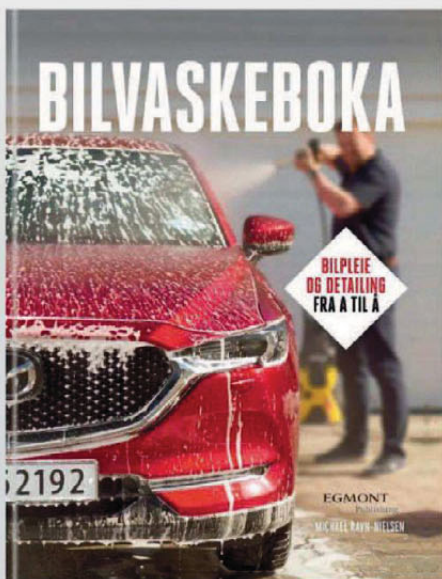
Den engelske oppfinneren Sir John Harington konstruerte et vannklosett med spylesystem. Det fikk lite utbredelse før 1800-tallet.

Er du glad i eldre biler? Prøv et abonnement på

Norsk Motorveteran har siden 1991 vært Norges største og mest profesjonelle magasin for alt som har med motorisert samferdselshistorie å gjøre, med tyngde på gamle biler og motorsykler i Norge.

Få 'Bilvaskeboka' i velkomstgave!

Alt du trenger å vite om bilvask og polering - det man i dag har begynt å kalle «detailing»! Michael Ravn-Nielsen deler sin erfaring og kompetanse i Norges første bok om bilvask og bilpleie. Boka er rikt illustrert av den profesjonelle detaileren Reidar Talset, og alle fremgangsmåter er beskrevet i detalj med forslag til hvilke bilpleieprodukter som kan brukes. Les om hvorfor god bilpleie kan spare deg for tid og penger. Forebygg skader og øk verdien på bilen. Oppdag gleden ved å ha bilpleie som hobby!

**Bestill ved å skanne QR-koden:
Velg mellom:**

**Et halvt år kr 599
Ett år kr 1099**

+ kr 49 i porto i forsendelse for gaven

Abonnementet løper til oppsigelse. Etter introduksjonstilbudet vil faktura for neste periode være kr 679 for halvår og kr 1179 for ett år

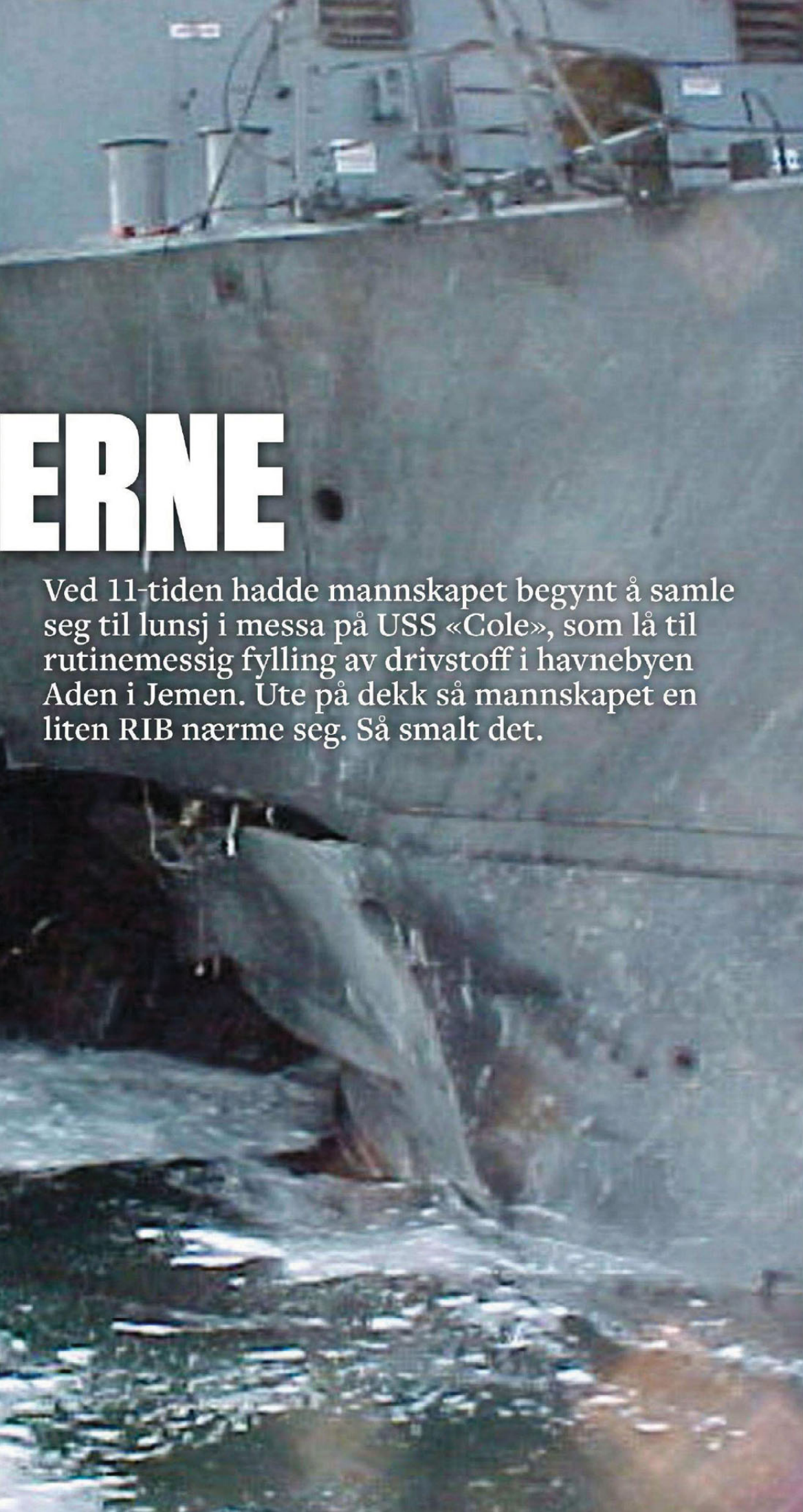

USA SKUSLET BORT MULIGHETEN TIL Å FORHINDRE 9/11

SELVMORDSBOMB KOM SMILENDE

ERNE

Ved 11-tiden hadde mannskapet begynt å samle seg til lunsj i messa på USS «Cole», som lå til rutinemessig fylling av drivstoff i havnebyen Aden i Jemen. Ute på dekk så mannskapet en liten RIB nærme seg. Så smalt det.

Tekst: **Christian Klaffmo**

Mennene i lett båten smilte tilsynelatende vennlig til mannskapet om bord i den amerikanske destroyeren USS «Cole».

Smellet som fulgte rev opp et 12 meter bredt hull i skrogsiden på destroyeren.

– Sjokkbølgen slo ned i havbunnen, og løftet USS «Cole» to til tre meter opp i luften, fortalte kaptein Kirk S. Lippold senere.

Tilbake lå 17 døde amerikanske marinesoldater og mannskap.

Men hvordan kunne angrepet på USS «Cole» i det hele tatt skje, har flere spurt seg.

Bakgrunn

I oktober 2000 for 25 år siden var den 154 meter lange destroyeren USS «Cole» på oppdrag i Adenbukta for å sikre tilgang på amerikanske missiler. Om morgenen 12. oktober hadde skipet anløpt havnen i Aden i Jemen, for å tanke opp på vei fra Rødehavet til Bahrain.

– Vi skulle fylle nærmere en million liter drivstoff, og begynte å nærme oss slutten av fyllingen. Mannskapet var i ferd med å innta lunsjen sin, fajitas med kylling, erindret kaptein Kirk S. Lippold overfor TV-dokumentaren «The Bombing of the USS Cole».

Mens mannskaper sto i matkø, kom lett båten med de to smilende mennene kjørende opp mot den amerikanske destroyeren. I båten satt Ibrahim al-Thawr og Abdullah al-Misawa. Smilene deres virket trolig avvæpnende på mannskapet som befant seg på dekk på USS «Cole».

– De smilte og vinket til oss, fortalte en marinesoldat som befant seg om bord.

Det var spill for galleriet. De to mennene var selvmordsbombere, fast bestemt på å dø martyrdøden for Allah. Om bord i lett båten hadde de med seg mer enn 450 ▶

U.S. NAVY PHOTO/DEFENSE GOV

TERROR: 17 amerikanere ble drept og 39 ble skadd da destroyeren USS «Cole» ble angrepet av selvmordsbombere den 12. oktober 2000. Det kom raskt klare indikasjoner på at det islamistiske terrornettverket al-Qaida sto bak.

kilo sprengstoff av typen C4. Ibrahim al-Thawr og Abdullah al-Misawa førte lett båten helt bort til USS «Cole». Så detonerte de eksplosivene.

Inferno

Kraften fra sprengstoffet åpnet en diger flenge i skroget. Senere undersøkelser avdekket at sprengstoffet traff deler av skips maskineri, før det deretter presset seg oppover og slo opp dekket til messa. Straks var hyggelig fajitas-lunsj omgjort til en kamp på liv og død. Flere av mannskapet som sto i matkø, ble drept momentant.

– 8500 tonn tunge USS «Cole» ble løftet opp. Selv skottene beveget seg. Plutselig lå døde og pleietrengende overalt, sa skips-sjef James Parlier til «The Bombing of the USS Cole».

– Et kvinnelig besetningsmedlem var nede i avfallsrommet da

ADENBUKTA: Skipet lå til kai i Aden da det ble angrepet.

eksplosjonen inntraff. De fant bare restene etter henne, sa Parlier stille.

USAs president Bill Clinton kalte angrepet «feigt og avskyelig».

– Dere vil ikke finne trygg havn noe sted. Vi vil finne dere og rettferdighet skal seire, sa Clinton på en pressekonferanse.

Tok ikke signalene

Men lite skjedde. I ettertid er det rettet skarp kritikk mot de ameri-

« Sjøkkbølgen slo ned i havbunnen, og løftet USS «Cole» opp i luften.

SGT. TREY MICHAEL

TAUET: 29. oktober 2000 ble USS «Cole» slept ut på åpent hav der tungløftskipet M/V «Blue Marlin» ventet.

HENTET: Destroyeren ble fraktet til Ingalls-verftet i Mississippi for reparasjon.

amerikanske mål utført av islamister. En eksplosjon rystet World Trade Center in New York allerede i 1993. Arrestasjonene i etterkant påviste forbindelser til al-Qaida. Koordinerte angrep på de amerikanske ambasadene i Nairobi (Kenya) og Dar-es-Salaam (Tanzania) fulgte i 1998. I begge tilfellene ble det brukt selvmordsbombere. Sammen med selvmordsangrepet på USS «Cole» viste de tegn på at al-Qaidas selvtilitt og evne til å gjennomføre omfattende terrorhandlinger var i utvikling.

Det er blitt hevdet at varsel-lampene burde ha blinket kraftig om at et større angrep på amerikansk jord kunne være under oppseiling. Mindre enn seks måneder etter ambassadebombingene, fikk Khalid Sheikh Mohammed, arkitekten bak 9/11, grønt lys av Osama bin Laden om å starte planleggingen av det dødelige angrepet på tvillingtårnene i New York, ifølge CIA. ▶

AIR FORCE MEDICAL SERVICE

kanske myndighetenes manglende evne til å sette hendelser i sammenheng og iverksette målrettede tiltak. Kritiske røster har hevdet at USA glapp muligheten til å få tatt Osama bin Laden, som ledet det internasjonale terroristnettverket al-Qaida, noe som potensielt kunne ha forhindret terrorangrepene 11. september 2001.

Angrepet på USS «Cole» var ikke en enkeltstående hendelse. Det kom etter flere angrep på

TIL SYKEHUS: Skadde soldater ble fløyet til Tyskland for behandling.

– Det er betimelig å stille spørsmål ved Washingtons manglende evne til å trekke visse slutninger av al-Qaidas handlinger. Antagelsen om at al-Qaida ville begrense seg til amerikanske mål i utlandet, var tvilsom, skrev sjefen for den britiske tenketanken Royal United Services Institute (RUSI), Garth Whitty, i 2007 under tittelen «Kunne 9/11 vært forhindret?»

Klare bevis

Ifølge NBC News var selv Clinton-administrasjonens egne anti-terror-rådgivere frustrerte over mangelen på handling etter «Cole»-hendelsen. Senere fortalte Clinton til 9/11-kommisjonen at han aldri ble forelagt konkrete bevis for at Osama bin Laden sto bak aksjonen. Men to etterforskere – én fra FBI og en annen fra Naval Criminal Investigative Service – fortalte NBC News i 2010 at det ganske raskt etter USS «Cole»-hendelsen forelå klare bevis for at al-Qaida var ansvarlig for terrorangrepet.

FBI sendte mer enn 100 agenter fra antiterroravdelingen til Jemen etter angrepet på USS «Cole». Etterforskningen avdekket blant annet at angrepet fulgte i kjølvannet av en lignende aksjon som gikk skeis: 3. januar 2000 ble det igangsatt et terrorangrep mot et annet amerikansk marinefartøy, USS «The Sullivans», som befant seg i Adenbukta. Men terroristenes båt sank før de nådde frem til den amerikanske destroyeren. Både båten og sprengstoffet ble imidlertid berget og senere brukt mot USS «Cole».

– At amerikanerne ikke sikret marinefartøyene sine bedre i området etter det mislykkede angrepet på USS «The Sullivans» er ganske snodig sett i ettertid, sier Dag Einar Thorsen, førsteamanuensis ved Universitetet i Sørøst-Norge og ekspert på politisk vold.

Kort tid etter angrepet arresterte jemenittiske sikkerhetsstyrker flere mistenkte personer, inkludert Jamal Muhammad Ahmad Al-Badawi og Fahad Muhammad Ahmad Al-Quso. De skal begge ha vært sentrale i planleggingen av angrepene på USS «The Sullivans» og USS «Cole», ifølge PBS dokumentarserie Frontline. De skal dessuten ha

SORG: Minnestund for de drepte på USS «Cole». En familie i sorg over tapet av en sønn og en bror.

HJERNEN BAK: Etter kun to uker forelå det tydelige indikasjoner på at al-Qaida og terrornettverkets leder, Osama bin Laden (t.v.), stor bak angrepet på USS «Cole».

innrømmet at de jobbet for to høytstående representanter for al-Qaida, som var kjent for amerikansk etterretning. Denne informasjonen skal FBI og marinenes etterforskere raskt ha fått tilgang på.

– I løpet av to uker hadde vi betydelig informasjon som vi mente var solide bevis for at angrepet var knyttet ikke bare til al-Qaida, men også til Osama bin Laden, sa Mark Fallon, leder for USAs marineetterforskningsteam,

i et eksklusivt intervju med NBC News i 2010.

Takk Allah for seieren

Det ble ikke bedre da George W. Bush overtok for Clinton i 2001. Bush-administrasjonen skal ha ignorert informasjon fra anti-terror-rådgivere om at bin Laden tok æren for angrepet på USS «Cole» og brukte det i propaganda- og rekrutteringsøyemed. Det avslørte dokumenter som ble avklassifisert i 2010. De inneholdt intern mailkorrespondanse i Det hvite hus.

Antiterror-ekspertene Roger Cressey, tidligere sjef for avdelingen for transnasjonale trusler, og Richard Clarke, sjef for antiterror-rådgiving under Clinton, ble begge stående i jobben under Bush. Mailkorrespondanse som NBC News fikk tilgang på i 2010,

OPPTAKT: Bombingen av de amerikanske ambassadene i Nairobi (bildet) og Dar-es-Salaam dannet opptakten til USS «Cole» og senere 9/11, men på det tidspunktet evnet ikke Washington å ta signalene.

viste at Cressey og Clarke forsøkte å rette oppmerksomheten mot bin Ladens rolle i angrepet på USS «Cole» i et forsøk på å få Bush-administrasjonen til å aksjonere mot al-Qaida, men uten hell.

I juni 2001 skal en 90 minutter lang video som inneholdt bilder av angrepet på «Cole» begynt å sirkulere. Ifølge Clark inneholdt videoen følgende utsagn:

– Vi takker Allah for seieren på dagen da vi ødela Cole.

Både Clarke og Cressey skal ha argumentert for omfattende militær og diplomatisk respons med den hensikt å få Taliban-regimet i Afghanistan til å slutte å gi al-Qaida fritt leide. Men de talte

for døde ører. Ifølge 9/11-kommisjonen uttalte daværende nasjonale sikkerhetsrådgiver, Condoleezza Rice, at det var konsensus i Det hvite hus om at «øye for øye»-svar på terroraksjoner sannsynligvis ville virke mot sin hensikt.

Propagandamateriell

Dermed kunne al-Qaida fortsette arbeidet i noenlunde fred.

– Angrepet på USS «Cole» styrket al-Qaidas rekrutteringsarbeid, konkluderte 9/11-kommisjonen.

Propagandavideoen som bin Laden fikk laget om aksjonen ble distribuert i den arabiske verden. Ifølge kommisjonen førte den til at mange ekstremister reiste til Afghanistan for trening og jihad.

– Tenk hvilket inntrykk det gjorde. Et krigsskip til en milliard

BURDE VISST

En storstilt etterforskning i regi av FBI førte amerikanerne til de skyldige: terrororganisasjonen al-Qaida ledet av Osama bin Laden, som hadde erklært USA krig to år i forveien og som hadde stått bak flere terrorangrep mot amerikanske interesser.

– Størst var bilbombe-angrepene mot de amerikanske ambassadene i Kenya og Tanzania i 1998 som til sammen kostet 224 menneskeliv, og kanskje mest kuriøst et tilsvarende angrep mot World Trade Center i 1993 hvor seks mennesker døde, sier førsteamanuensis ved Universitetet i Sørøst-Norge og ekspert på politisk vold Dag Einar Thorsten.

Han mener amerikanerne burde vært bedre rustet, vel vitende om al-Qaidas ambisjoner om, og vilje til, å ramme amerikanske mål. Men om de hadde virket uforberedt på USS «Cole»-angrepet, slo amerikanerne hardt tilbake mot al-Qaida spesielt etter 11. september-angrepene året etter. Angivelige terrorister ble fengslet, mange av dem plassert på steder som Guantánamo Bay på Cuba der de ble holdt fanget i årevis uten rettsak, og utsatt for systematisk tortur.

– På den måten omgikk man amerikansk lov, hevdet marineadvokat Brian Mazer overfor «The Bombing of USS Cole».

En av dem er Abdul Rahim al-Nashiri, sjef for al-Qaidas operasjoner på den arabiske halvøya. Han sitter fortsatt fengslet i Guantánamo Bay og venter høsten 2025 på rettsak.

– Han har blitt utsatt for gjentagende tortur og seksuelle overgrep. Det finnes ingen rettferdighet for noen i Guantánamo Bay, hevdet Mazer.

«Angrepet på USS «Cole» styrket al-Qaidas rekrutteringsarbeid.

dollar som nesten sank, med 17 amerikanere drept. Et USA som ikke gjorde noe offentlig med det. Bin Laden og al-Qaida kunne publisere videoer der de kunne skryte hemningsløst av bragden. Dersom jeg var en påvirkelig ung mann som ønsket å utføre

jihad, og som fikk se hva al-Qaida gjorde uten at det fikk konsekvenser, så hadde jeg selvfølgelig sluttet meg til dem. Og det er i realiteten det som skjedde, uttalte Roger Cressey til NBC News.

Kunne sett

Dag Einar Thorsen er førsteamanuensis ved Universitetet i Sørøst-Norge og ekspert på politisk vold. Han mener amerikanerne burde sett de mange angrepene før USS «Cole» og terrorangrepet mot World Trade Center i New York som en advarsel.

– Amerikanerne var nok, og er nok fortsatt, blendet av hevntørst og gamle, tilstivnede oppfatninger om hvem som er venner og fiender rundt om i verden – og hvem som kan bli det, sier Thorsen.

Muligens kunne 11. september vært avverget om USA hadde møtt trusselen med færre bomber og større innsats på etterretningsfeltet, legger han til.

– Gjerningsmennene bak 11. september kunne for eksempel

forberede seg uforstyrret på amerikansk jord i lang tid før selve angrepet, og bin Laden selv kunne være på rømmen i flere år før amerikanerne fikk has på ham, sier Thorsen.

Utsagnet får støtte av FBI-agent Ali Soufan. Han var med på å etterforske USS «Cole»-bombingen, og mener viktig informasjon hadde blitt holdt igjen før angrepet.

– Fengslede al-Qadia-terrorister hadde fortalt om planer om å bombe amerikanske skip i Jemen, sa Soufan til dokumentarer «The Bombing of USS Cole», og la til:

– Dagen etter 11. september-angrepene fikk jeg en konvolutt med navn på terrorister. I det øyeblikket forsto jeg at vi spilte på forskjellige lag. Navn hadde blitt holdt igjen. Både USS «Cole» og 9/11 kunne vært avverget, uttalte Ali Soufan.

Satte ikke hendelser i sammenheng

Det samme mente 9/11-kommisjonen som blant annet konkluderte med at CIA og FBI i likhet

« Det var alle disse signalene, men ingen så sammenhengen.

andre myndighetsorganer skapte et klima der det ble mulig å gjennomføre et omfattende selvmordsangrep som 9/11. Manglende evne til å tolke signaler samt mangelfull kommunikasjon og deling av informasjon mellom særlig CIA og FBI, gjorde angrepet mulig.

CIA unnlot å informere FBI da al-Qaida-tilknyttede Nawaf al-Hazmi og Khalid al-Mihdhar fikk visum til USA i januar 2001. De deltok begge i selvmordsangrepet 11. september 2001. Det kom også signaler som indikerte at et angrep var under oppseiling, men FBI foretok seg ingenting.

– Ingen satte ting i sammenheng. Angrep etter angrep der

amerikanere ble drept. Planer om å skyte ned ti amerikanske fly på Filippinene, planene om å sprengne Lincoln- og Holland-tunnelene i New York. Det var alle disse signalene, men ingen så sammenhengen og sa: dette er gjort av en organisasjon med kommandostruktur og kontroll, en organisasjon som har våpnene, evnene og viljen. Vi tok det ikke på alvor, uttalte daværende guvernør, Thomas Kean, i forbindelse med utarbeidelsen av 9/11-kommisjonens rapport, som han ledet. Rapporten ble fremlagt juli 2004.

Skjønte ikke hatet

Angrepet på USS «Cole» og senere 11. september-angrepene,

KUNNE VÆRT UNNGÅTT:

Det fantes etterretning som tydet på at al-Qaida planla et større terrorangrep på amerikanske jord, men mangelfull kommunikasjon mellom blant andre CIA og FBI bidro til at man ikke greide å forhindre angrepet på New York, som skjedde 11. september 2001, under ett år etter USS «Cole»-hendelsen.

er nok historien om et USA som ikke skjønnte hvorfor noen kunne hate dem, og som svarte vold med vold, som igjen ble besvart med vold, mener Dag Einar Thorsen, ekspert på politisk vold.

– Både før og etter angrepet på USS «Cole» og senere 11. september 2001, var amerikanernes standardprosedyre å svare på angrep mot amerikanske mål med egne angrep mot både reelle og innbilte motstandere. Det førte til en gradvis eskalering av en stadig mer omfattende konflikt mellom USA og deres allierte på en side, og en uoversiktlig sfære av voldelige islamistiske grupperinger på den andre siden, som vel ikke avtok før kurdiske militser til

I TJENESTE: USS «Cole» var tilbake i tjeneste i 2002. Bildet er fra i år.

slutt stanset fremrykningen til IS i Syria og Irak i løpet av 2015 og 2016, og tvang dem på retrett, sier Thorsen og legger til:

– USA skjønner vel egentlig fortsatt ikke hvorfor store deler av verden ikke liker dem særlig godt. De skjønner ikke, eller kanskje vil de ikke skjønne, at flere tiår med økonomisk utbytting, dobbeltmoral og støtte til Israel og brutale diktatorer i mange land til slutt har gjort amerikanerne til en fiende i manges øyne.

Tilbake i tjeneste

Hvordan gikk det så med USS «Cole»? Mannskapet fikk begrenset de materielle skadene såpass at skipet kunne reddes. Skipet ble fraktet fra Adenbukta til Ingalls-verftet i Mississippi av MV «Blue Marlin», som da var eiet av norske Offshore Heavy Transport AA. Den 154 meter lange destroyeren ble reparert og satt tilbake i tjeneste i 2002. Skipet er i aktiv tjeneste den dag i dag. □

Kilder: fbi.gov, US Naval War College, «Learning the Hard Way» (John Callaway), history.navy.mil, britannica.com, Wikipedia, «The Bombing of the USS Cole» (ENDEVR), NBC News, Frontline og Store norske leksikon.

TERRORTIÅR

Al-Qaidas første kjente angrep rettet mot amerikanske interesser skjedde i 1992, nettopp i Jemen.

En bombe myntet på amerikanske soldater gikk av ved hotellet Grand Mohur. Men soldatene hadde alt forlatt hotellet. Samtidig gikk en bombe av ved et annet hotell og drepte en amerikansk turist.

11. september-angrepene førte til at USA invaderte Afghanistan og styrket Taliban som amerikanske myndigheter beskyldte for å ha gitt al-Qaida et fristed. Osama bin Laden ble oppsporet og drept av amerikanske styrker i Pakistan i 2011. I de senere år har al-Qaida blitt mer desentralisert, men har fortsatt regionale filialer i Midtøsten og Nord-Afrika, samt kjerneorganisasjon i Pakistan, ifølge Store norske leksikon.

Dag Einar Thorsen mener det var en dårlig idé av USA å gi penger og våpen til voldelige og ekstreme islamister fra hele verden, som de som kom til Afghanistan for å kjempe mot Sovjetunionen på 1980-tallet.

– Her snakker vi om et land der det knapt spilte en rolle for USA i den store sammenhengen om kommunistene hadde makta, sier Thorsen.

– Da hadde kanskje også bin Laden blitt værende hjemme i sin fars hus og spist dadler hele dagen, i stedet for å reise til Afghanistan og krige med amerikanske våpen i hånd, sier Thorsen.

EKSPERT: Dag Einar Thorsen mener amerikanerne kunne ha avverget angrepet på USS «Cole». Få måneder i forveien ble et annet skip forsøkt angrepet på samme vis i havna i Aden.

JACOB SIPPEL/COMMANDER, NAVY REGION SOUTHEAST

STIAN K. SANDE/HSN

Skinner gjennom Europa

EU har satset enorme pengesummer på noen store transportprosjekt som skal ta europeere gjennom fjell og over hav til og fra Italia.

Tekst: Mats Schjølberg Ulshagen

Foto: NTB Grafikk: Graphic News

Etter mange års boring møttes italienske og østerrikske arbeidere tidligere i år midtveis i fjellet. Dermed er Brennerbasistunnelen et stort skritt nærmere å bli fullført, noe som vil gjøre det til verdens lengste jernbanetunnel for gods og passasjerer. Når den står ferdig i 2032, vil reisetiden mellom Fortezza i Italia og Innsbruck i Østerrike kuttes fra drøyt 80 minutter til rundt 25. Like viktig er at store mengder tungtransport flyttes fra veiene i Alpene og over på skinner. Med en prislapp på 8,5 milliarder euro, nær 100 milliarder kroner, omtales tunnelen som et av de mest sentrale klimatiltakene i europeisk samferdsel.

Mer effektiv

Brennerbasistunnelen er bare ett av fire gigantprosjekter som nå er godt i gang eller nær ferdigstillelse, alle i og omkring Italia. Vestover bygges Lyon-Torino-linjen, en 65 kilometer lang høyhastighetstunnel som skal være klar i 2033. Den vil gjøre det mulig å reise mellom Milano og Paris på fire og en halv time, mot nesten syv timer i dag. Prislappen her er 11 milliarder euro, rundt 127 milliarder kroner, og prosjektet har lenge vært omstridt. Når det står ferdig, vil det imidlertid regnes som et gjennombrudd for både persontrafikk og vareflyt mellom Italia og Frankrike.

Litt lenger inn i landet pågår arbeidet med en ny forbindelse mellom Tortona og Genova. Denne 53 kilometer lange høyhastighetslinjen er planlagt fer-

dig i 2026, og skal knytte havnebyen i Liguria tettere til Milano og Nord-Europa. Prosjektet, som koster 8,5 milliarder euro, vil halvere reisetiden mellom Milano og Genova og gjøre transport av gods langt mer effektiv.

Stor investering

Og aller lengst sør har regjeringen gitt grønt lys til den mest symbolske og kontroversielle satsingen av dem alle: broen over Messinastrædet. Med et hovedspenn på 3,3 kilometer blir det verdens lengste hengebro, og for første gang vil Sicilia knyttes direkte til fastlands-Italia med både motorvei og jernbane. Broen er kostnadsberegnet til 13,5 milliarder euro, nær 155 milliarder kroner, og skal etter planen stå ferdig i 2032. Skeptikere peker på jordskjelvfare, miljøkonsekvenser og ikke minst risiko for korrupsjon, men myndighetene i Roma ser prosjektet som en mulighet til å skape arbeidsplasser og gi Sør-Italia et etterlenget løft.

Samlet representerer disse fire prosjektene en av de største investeringene i europeisk infrastruktur på flere tiår. De er alle støttet av EU, som en del av strategien for å kutte utslipp, flytte transport fra vei til jernbane og gjøre kontinentet mer konkurransedyktig. Italia står i sentrum for denne omveltningen, med fjell som sprenges, tunneler som drives frem og broer som binder områder sammen. Når alt står ferdig i løpet av det neste tiåret, vil Europas transportkart bokstavelig talt være tegnet på nytt. □

Tegner Europas transportkart på nytt

Arbeidere er i ferd med å fullføre en tunnel mellom Østerrike og Italia for en ny høyhastighets-jernbane, en viktig milepæl i ett av av fire nøkkelprosjekter støttet av EU for å minske forurensing og styrke grensekryssende handel.

1. Brennerbasistunnelen

■ Lengde	55 km
■ Pris	98 mrd. NOK
■ Ferdig	2032
■ Vil kutte reisetiden mellom Fortezza (Italia) og Innsbruck (Østerrike) fra 80 til 25 minutter	

MØTE I MØRKET: Etter flere års graving har østerrikske og italienske arbeidere støtt på hverandre i midten under fjellet.

2. Lyon-Torino Høyhastighetsbane

■ Lengde	65 km
■ Pris	126 mrd. NOK
■ Ferdig	2033
■ Vil redusere reisetiden mellom Milan og Paris med minst 30% – ned til 4.5 timer	

3. Tortona-Genova Høyhastighetsbane

■ Lengde	53 km
■ Pris	98 mrd. NOK
■ Ferdig	2026
■ Vil effektivisere gods-transport og redusere reise-reisetiden mellom Milano og Genova	

4. Messinastredet-broen

■ Lengde	65 km
■ Pris	155 mrd. NOK
■ Ferdig	2032
■ Verdens lengste hengebro vil erstatte ferje og gi en rask og direkte forbindelse mellom Sicilia og fastlandet	

KILDER: AP, BBT FOTO: BBT GRAFIKK: GRAPHIC NEWS ©

STORT PROSJEKT: Når det står ferdig, skal Brennerbasistunnelen sørge for veldig store innsparinger i tidsbruk.

I samme bål

Quiwe Baarsen solgte vind til fiskere og ofret grisunger for å fikse vindretningen. Finnmarkingen var én av 50 norske menn som ble dømt til døden for hekseri på 1600-tallet.

PÅ BÅLET: De heldige heksene ble bundet til en stolpe midt i bålet før flammene ble tent. For de ble gjerne kvalt av oksygenmangel før flammene fikk tak.

NTB SCANPIX/PATRICK PLEUL

Konseptet «heksejakt» kan synes litt utvannet med årene. Quiwe Baarsen i Finnmark fikk oppleve hva «heksejakt» egentlig handlet om. Det ble hett nok.

Djeveldugnad

På Quiwe Baarsens tid skulle det ikke så mye til for å bli utpekt som heks. Det holdt lenge man kunne mistenkes for å stå i pakt med Djevelen. Djevelen fikk skylden for dødsfall, ulykker, værfe-nomener og annen uhygge man den gang ikke fant en naturlig forklaring på. Å bekjempe Djevelen var ansett som et felles samfunnsansvar.

Om nabokona, ektefellen,

barna dine eller andre påsto at du for eksempel hadde forbannet grøten deres, snakket med en stein, kastet smågriser på havet eller solgt seilvind til en fiskebåt som deretter forliste, lå du tynt an. Ble du kjent skyldig, kunne du etter loven dømmes til ild og bål. I Finnmark møtte 91 mennesker denne skjebnen, deriblant samiske Quiwe Baarsen.

Solgte seilvind

Baarsen ble født i 1570 og bodde mesteparten av livet sitt på Årøya i Altafjorden. I lokalmiljøet var han kjent som sjaman med magiske evner. Blant annet livnærte han seg som «healer» og på å selge seilvind og god bøl til fiskebåter. På 1600-tallet jobbet de fleste av mennene i Finnmark på havet, så etterspørselen etter tjenestene hans var stor. For å

lage pålandsvind kunne han for eksempel kaste en grisunge på havet og rope «Havvær! Havvær!». Dersom fiskerne ønsket fralandsvind, vasket han høyrefoten i stille sjø og ropte «Landvær! Landvær!».

I årevis gikk forretningen hans veldig bra. Han var godt likt og høyt respektert.

Sannsynligvis ville han ha unnsluppet flammene, hadde det ikke vært for at en liten fiskebåt ble overrasket av et kraftig uvær utenfor Finnmarkskysten i slutten av oktober 1625. Båten forliste og alle fem om bord druknet. I forkant hadde kona til en av de fem betalt Baarsen for å lage god seilvind, slik at båten deres kunne komme seg raskt hjem igjen etter endt fiske.

Hun hadde fått mye mer vind enn hun hadde bedt om.

Quiwe Baarsen ble stilt for retten ved Alta tingsted 9. mai 1627. Han forklarte at den sterke vinden muligens var forårsaket av at grisungen hadde kavet og sprellet veldig da han kastet den i havet. Dessuten skjedde grisekastingen på lørdag før allehelgensdag.

FORSKER: Historiker Rune Blix Hagen ved Universitetet i Tromsø.

Fagfolk mente at magi utført rundt visse dager, som allehelgensdag, sankthansaften og enkelte av juledagene, ble sterkere. I loven mot trolldom fra år 1617 ba myndighetene om at det ved trolldomsutførelse disse dagene skulle straffes ekstra hardt.

Juryen anså Baarsens forklaring som en tilståelse, og konkluderte med at han hadde kastet trolldom over fem personer og forårsaket deres død. Baarsens forsikringer om at han aldri hadde ønsket å skade noen, falt på stengrunn.

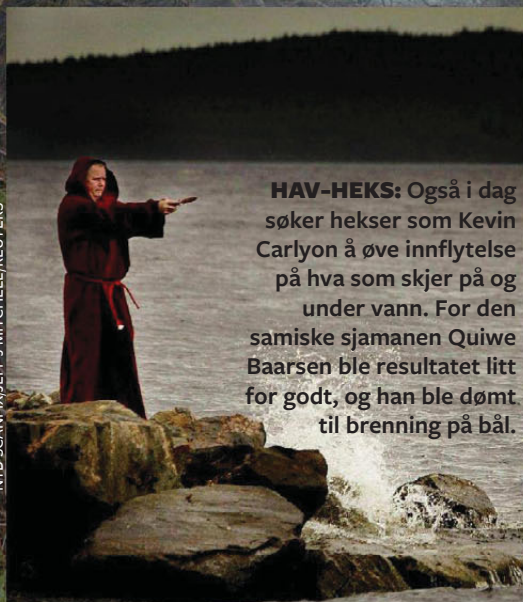
Den 11. mai 1627 ble han brent på bålet.

Nytt løft for hekser

Ekspert på trolldomsprosessene og historiker ved Universitetet i Tromsø, Rune Blix Hagen, forklarer at hekseprosessene historisk sett var knyttet til rettslige forhold. Mange ble dømt til døden for hekseri, og noen fikk annen type straff. Ifølge Blix Hagen ble om lag 30 % av dem som ble stilt for retten frifunnet.

– Når folk i dag mener seg utsatt for heksejakt, legger nok de fleste noe nådeløst urettferdig og svært krenkende til grunn. Men historisk er heks betegnelsen på mennesker som ble brutalt forhørt, torturert og brent på bål for noe de aller fleste av oss ville oppfattet som en umulig form for forbrytelse, sier Rune Blix Hagen.

Folketallet tatt i betraktning, ble svært mange, kanskje aller flest, brent i Finnmark. Her ble 135 mennesker anklaget. Av dem fikk 91 dødsstraff; 77 kvinner og 14 menn.

NTB SCANPIX/JEFF J MITCHELL/REUTERS

HAV-HEKS: Også i dag søker hekser som Kevin Carlyon å øve innflytelse på hva som skjer på og under vann. For den samiske sjamanen Quiwe Baarsen ble resultatet litt for godt, og han ble dømt til brenning på bål.

WIKIMEDIA COMMONS

TROMMELOMSK: Sjamanen Quiwe Baarsens forklaringer for heksedomstolen regnes som den første der bruken av den samiske runebomben ble beskrevet.

NTB

Milliarder til KI

➤ Norge trapper opp forskningen på kunstig intelligens. Nylig ble det klart at det skal etableres seks nye nasjonale forskningssentre, med et samlet budsjett på rundt 1,3 milliarder kroner. Med det håper man at norske fagmiljøer kan hevde seg i den internasjonale utviklingen.

Sentrene skal fordeles på ulike universiteter og forskningsmiljøer, og vil dekke alt fra helse og energi til språk og robotteknologi. Forskere peker på at vi er i ferd med å gå inn i en ny fase der kunstig intelligens ikke lenger bare handler om smartere algoritmer, men teknologi som vil påvirke samfunnet på stadig nye måter.

EU, USA og Kina investerer tungt i egne KI-strategier, og Norge ønsker å finne egne nisjer. Et av hovedmålene er å bygge opp miljøer som kan utdanne neste generasjon eksperter og sørge for at teknologien brukes etisk og på en bærekraftig måte.

Kilde: Norges Forskningsråd

Mennesket 2.0

HVIS DU LESER disse sidene, er sjansen stor for at du er enig i at vi mennesker er her som et resultat av evolusjon. At vi er sluttproduktet av en utvikling som startet fra amøber i havet, og som etter hvert tok oss på land og til slutt gjennom noen apestadier, til vi nå kan gå, snakke og bruke avansert teknologi til å like bilder av morsomme katter. Litt av en reise, vil vel de fleste si, men nå er det stadig flere forskere som mener at vi kanskje slettes ikke er kommet fram. Nå tror en del forskere vi kan være midt i en evolusjonær overgang, der neste skritt er et som vil gjøre oss mer til en samarbeidende superorganisme, på lignende måte som maur og bier eller cellene i kroppen vår.

– Metaforen om «samfunnet som en organisme» er kanskje ikke like metaforisk som vi har trodd, sier

Tim Waring, som leder en forskergruppe fra universitetet i Maine.

Han peker på hvordan vi jobbet sammen som et nasjonalt immunsystem under koronaviruset, og hvordan vi har løsninger som er ment å beskytte de svakeste, hjelpe de syke og samarbeide for at flest mulig skal ha det så godt som mulig. Teknologi, samfunnsstrukturer og institusjoner former oss i langt større grad enn biologien rekker å gjøre, og evolusjonære avvik blir justert med medisin, teknologi og politiske vedtak.

– Kulturell organisering gjør grupper mer samarbeidsvillige og effektive, og større grupper tilpasser seg raskere. Det er et gjensidig forsterkende system, og data tyder på at det går fortere, sier Waring.

Kilde: Bioscience.com

VISSTE DU AT...

... Einsteins siste ord ble sagt på tysk, og den amerikanske pleieren skjønnte ikke hva han sa?

... silikonimplantater eksploderer under kremasjon?

... pepper var så verdifullt i Middelalderen at du kunne betale husleie med det?

... byene Hell og Paradise ligger 450 kilometer fra hverandre i Michigan?

... støvlene til Neil Armstrong svever omkring i verdensrommet?

Kutter seg til død

➤ En ny studie fra Harvard viser at dødeligheten i amerikanske akuttinntak øker når sykehus overtar av oppkjøpsfond. Forskere har sammenlignet hundrevis av sykehus, og funnet at antallet dødsfall blant pasientene som ankommer akuttavdelingen, stiger der sykehusene har blitt kjøpt opp. Forklaringen ligger ifølge forskerne i kostnadsutt og omorganiseringer som rammer bemanning og kvalitet på tjenestene. Oppkjøpsfondene kjøper sykehus med mål om rask avkastning, resultatet blir dårligere behandling.

Kilde: Harvard Medical School

Vredens tid

➤ Dagens politiske situasjon i USA blir nå kalt «age of rage», og forskere sliter med å finne ut av hvordan man kan løse det politiske sinnet som ser ut til å bre seg over landet. Tradisjonelle metoder, som å rette opp i feiloppfatninger av «den andre siden», eller arrangere møter mellom folk med ulike partitilknytninger, har liten effekt. Etter knappe to uker er

partene like langt unna hverandre. Ifølge forskerne bekrefter dette at dagens politiske klima ikke lar seg løse med raske tiltak. Polarisingen er drevet av politikere, medier og andre som tjener på konflikt. Skal noe endres, må insentivene snus, og det må bygges tillit og demokratisk integritet over tid.

Kilde: The Guardian

VISSTE DU AT ...

... kakaduer kan lære seg å danse i takt til musikk?
 ... det fantes haier på jorda før det fantes trær?
 ... verdens eldste skriftlige vits er fra 4000 år siden, og handlet om promp?
 ... pingviner kan drikke sjøvann?
 ... bier kan gjenkjenne menneskeansikter?
 ... den lengste telefonlinjen i verden er et sjøkabelsystem som strekker seg 39 000 km?
 ... den mørke siden av månen er turkis?

Dagens viktigste måltid

➤ Forskere har sett nærmere på hva frokost kan bety for helsen. Og dessverre (for noen av oss) fant de at det er en dårlig ide å spise den for sent. 3000 voksne ble fulgt gjennom 20 år. De som spiste frokost før klokka ni, hadde høyere overlevelseshastighet enn de som spiser senere. Forskerne understreker at dette ikke er noe endelig bevis for at sen frokost forkorter livet, men at mønsteret likevel er tydelig. Sen frokost hang også sammen med høyere forekomst av depresjon, tretthet og dårlig tannhelse. Hvorfor dette skjer, vet man ikke sikkert. Det kan være selve tidspunktet som påvirker kroppens biologiske klokke, men det kan også ha med vaner som følger med folk som spiser sent, som dårligere søvn og mindre fysisk aktivitet.

Kilde: Science Focus

NTB

Vitenskapelige fakta

Bønder i oldtiden ga oss ferskenen

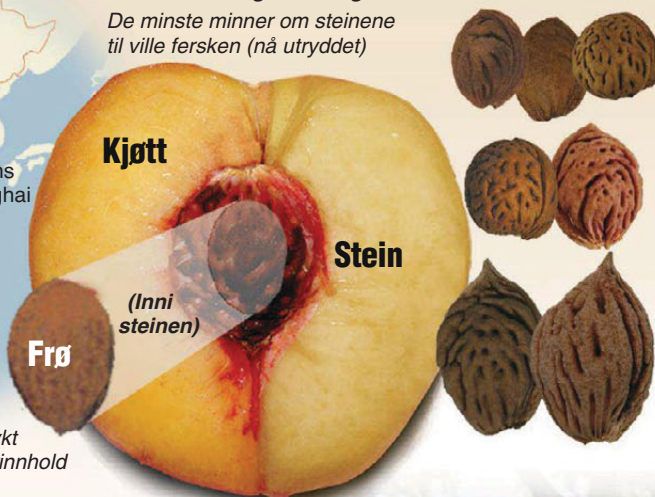
Arkeologiske funn har avdekket at små, ville fersken begynte å bli avlet til sin moderne form av sørkinesiske hagebrukere for omkring 5000 år siden.

Her ble fersken først dyrket

Funn av ferskensteinene som var mellom 5000 og 7000 år gamle

De minste minner om steinene til ville fersken (nå utryddet)

Moderne fersken (til høyre) har tykt, mykt kjøtt med høyt sukkerinnhold

Utvikling av bedre frukttrær

De gamle hagebrukerne brukte poding for å forbedre ferskenavlingene

Kvist Mål: Å dyrke fram ønskede ferskentyper som iblant oppsto på grunn av mutasjon

Planting av frø fra ønskede ferskener er usikkert og gir ofte frukt av dårlig kvalitet

Poding av kvister fra de beste ferskentrærne på podestammer fra dårlige trær gir best resultat

Podestamme

© TNS/Bulls KILDER: Gary Crawford of University of Toronto Mississauga, PLOS ONE journal, North Dakota State University Extension, MCT Photos

Tidlig utvandring

➤ Ny forskning antyder at våre forfedre kan ha nådd det som i dag er Punjab, i Nord-India, for omkring 2,95 millioner år siden, lenge før det som tidligere har vært akseptert som det eldste beviset på menneskelig aktivitet utenfor Afrika. Det er ikke funnet spor av homininer, men man har funnet steinredskaper og dyrerester som viser tegn til slaktning, datert til den alderen.

Forskernes teori er at skiftende klimatiske forhold, særlig en periode med global oppvarming som fikk monsunsystemet til å bevege seg nordover, kan ha skapt en mer fuktig og tilgjengelig korridor via Sentral-Asia, slik at homininer kunne migrere fra Afrika til det indiske subkontinentet.

Kilde: IFLScience

Nabolaget vokser

➤ I sin jakt på planeter utenfor vårt solsystem, såkalte eksoplaneter, har NASA nå funnet 6000. Og hver uke kommer det flere. Etter at den første planeten utenfor vårt solsystem ble oppdaget i 1992, har det som var science fiction blitt hverdag.

De fleste planetene er oppdaget med romteleskopene Kepler og TESS, som ser små skygger når en planet passerer foran sin stjerne. Dermed kan forskerne regne ut størrelse og avstand, og noen ganger om planeten har atmosfære. Variasjonen er enorm: hete gassgjempers kloss inntil stjernen, planeter med år som varer bare noen timer, eller «super-jorder» med flere ganger vår egen planets masse.

Noen av de mest spennende kandidatene ligger i den såkalte beboelige sonen, der temperaturen kan tillate flytende vann. Her kommer James Webb-teleskopet inn i bildet. Det kan analysere lyset som passerer gjennom atmosfærene til fjerne planeter og avsløre hva slags gasser de består av. Dermed kan man begynne å lete etter mulige «biosignaturer» – kjemiske spor som kan tyde på liv.

Kilde: Science Daily

SSIC
69.90
ILBUD%

CLASSIC

SPICY MEAT
PEPPERONI & SPICY MEAT

AMERICAN STYLE PIZZA
Big One
MORE OF THE GOOD STUFF
PEPPERONI

AMERICAN STYLE PIZZA
Big One
MORE OF THE GOOD STUFF
PEPPERONI

69.90
ILBUD%

Vi smaker EKTE kjøttighet
GRANDIOSA
LUKKER DU DØRA, SÅ SPARER VI BÅDE ENERGI OG MILJØET BITTELITT
Kjøttboller & Skinke
505 g

Vi smaker EKTE kjøttighet
GRANDIOSA
Kjøttdeig & Lok

Vi smaker EKTE kjøttighet
GRANDIOSA

GRANDIOSA PIZZA
79.90
Vi smaker EKTE kjøttighet
GRANDIOSA
Ny Pepperoni
Pepperoni
84.00
Uke 51 2025

GRANDIOSA PIZZA
84.00
Vi smaker EKTE kjøttighet
GRANDIOSA
Ny Pepperoni
Pepperoni
84.00

TEST AV FROSSENPIZZA:

SÆRLIG

«Folkefavoritt» får terningkast

**RASK
LØSNING:** En fiks
ferdig pizza kan mette
mager i en hektisk
hverdag. Denne testen er
ikke en smaks vurdering,
men en næringsvurdering
ut fra det som oppgis
av produsentene.

ÉN OVERRASKER

fem av ernæringsfysiologen: – Man skal ikke skue hunden på hårene.

Det er ikke alltid man har tid – eller lyst – til å lage pizzaen fra bunnen av. Men hvilken pizza fra frysedisken kan spises med best samvittighet? I denne testen har ernæringsfysiologen har vurdert ni varianter.

En skikkelig god pizza har en perfekt balanse mellom fyll og bunn, og den inneholder gjerne tomater, kjøtt, ost i passe mengder, kanskje andre grønnsaker og smakfulle krydder.

Baker du den selv, kan du også slenge i litt grovt mel i deigen. Men rekker du ikke det, så er jo butikkfryseren full av alternativer. Men hva skal man velge?

Tynn versus tykk bunn

Velger du en tykkbunnet pizza, får du unektelig mer deig i magen, noe som metter. Samtidig betyr det at du får et mer ubalansert måltid med forholdsvis mye karbohydrater fra hvitt mel.

Tynne bunner betyr mer fyll, og det er ofte ikke så dumt. Det kommer bare an på hva fyllet er. Dessverre er det gjerne mye ost, noe som gjør at fettprosenten øker.

Kjøttfyll på pizzaen gjør at du får i deg mer protein. Men alt fyll er ikke like sunt. Ren skinke er bedre enn pepperoni- og salami-pølser, som jo er spekket med fett.

Og hvor mye kjøtt det faktisk er i pizzaen, varierer mye. Bildene på pakken gir gjerne et bedre inntrykk enn det du får når du åpner den.

Spis halve

Det smarteste du kan gjøre med en frossenpizza, er å dele den med minst en annen person. Da har du ledig plass på tallerkenen til en liten salat også. Med en gang er pizzaen din straks mange hakk sunnere.

Om du ser på merkingen på en del pizzaer, så oppgir de at for eksempel en halv liten pizza er en porsjon. Eller at en litt større pizza skal deles på tre personer.

Følg dette rådet, selv på de der det ikke står noen slik anbefaling! Så unngår du at en pizza står for 60 prosent eller mer av dagens kaloriinntak. Vi har likevel tatt med hva hele pizzaen utgjør i kalorier. Til sammenligning er en middag gjerne rundt 600 kcal for en dagsmeny på 2000 kcal totalt.

HVA BETYR TERNINGKASTENE?

Pizzaene har fått terningkast mellom 1 og 6, der 6 er et svært godt valg innen frossenpizza mens 1 er mindre bra valg innen frossenpizza.

Vi ønsker oss en kjøttpizza med mye kjøtt, lite karbohydrater (altså tynnere bunn), lite kalorier og lite mettet fett. Og så ønsker vi oss mye protein og lite salt.

Hvert av de 9 produktene er gitt poeng mellom 1 og 9 for innhold av kalorier (1 for mest, 9 for minst), protein (1 for minst, 9 for mest), karbohydrater (9 for minst, 1 for mest), mengde kjøtt (1 for minst, 9 for mest), salt (1 for mest, 9 for minst) og mettet fett (1 for mest, 9 for minst) per 100 g pizza. Summen for ett produkt kan da maksimalt bli 54 poeng.

Poengene er så gjort om til terningkast. Smaken er ikke vurdert – dette er en ren næringsvurdering ut fra det som oppgis av produsentene. Produktene er vurdert ved besøk på meny.no, oda.no og produsentenes hjemmesider i september 2025.

GOODLY PIZZA PEPPERONI (UTEN GLUTEN OG LAKTOSE)

Leverandør: **Rema 1000**

Nettovekt: **335 gram**

Ca. pris: **66,70 kroner**

Beskrivelse fra produsenten: **En glutenfri pepperonipizza, laget i Italia.**

De tre hovedingrediensene: **Maisstivelse 18 %, tomatpuré 18 %, laktosefri mozzarella**

Allergener: **Melk (laktosefri)**

Antall tilsetningsstoffer: **6**

Prosent kjøtt: **13 %**

Kalorier: **277 kcal/100 g**

Kalorier hvis du spiser hele pizzaen alene: **928 kcal**

Fett: **13 gram/100 gram**

Herav mettede fettsyrer: **5 gram/100 gram**

Karbohydrater: **31 gram/100 gram**

Protein: **8 gram/100 gram**

Salt: **1,7 gram/100 gram**

Ernæringskommentar:

Remas glutenfrie pizza er dessverre svak på de fleste områdene vi har sjekket. Det eneste unntaket er kjøttprosenten, som er litt bedre enn gjennomsnittet i testen. Med basis i maisstivelse heller enn glutenholdig hvete, inneholder den nest mest karbohydrater av alle pizzaene. Den har flest kalorier, mest mettede fettsyrer per 100 gram og minst protein. På toppen kommer det aller høyeste innholdet av salt i testen. Pluss for å inneholde laktosefri ost, det hjelper mange. Men med bare noen få forbedringer, kan denne pizzaen bli sunnere og bedre for alle.

FIRST PRICE PIZZA PEPPERONI:

Leverandør: **Unil AS**
Nettovekt: **390 gram**
Ca. pris: **29,90 kroner**
Beskrivelse fra produsenten: **Klassisk frossenpizza med mozzarella og pepperoni.**

De tre hovedingrediensene: **Hvetemel, tomat saus 19,9 %, mozzarellaost 16,9 %**
Allergener: **Hvete, melk**
Antall tilsetningsstoffer: **5**
Prosent kjøtt: **6,6 %**
Kalorier: **243 kcal/100 g**
Kalorier hvis du spiser hele pizzaen alene: **948 kcal**
Fett: **7,1 gram/100 gram**
Herav mettede fettsyrer: **3 gram/100 gram**
Karbohydrater: **33,2 gram/100 gram**
Protein: **10,8 gram/100 gram**
Salt: **0,8 gram/100 gram**

Ernæringskommentar:

Den nest svakeste pizzaen i testen er også den rimeligste. Pepperonitoppingen utgjør bare seks prosent av pizzavekten, langt under det halve av testens beste. I tillegg får du et svært høyt innhold av karbohydrater her, i form av hvetemel. Mye bunn og lite fyll, kan det se ut som. Samtidig er pizzaen nokså stor, så om du spiser hele alene, får du i deg nesten halve dagsbehovet for kalorier. Det som er positivt ved pizzaen, og som gjør at den ikke kommer ned på et terningkast 2, er testens desidert laveste innhold av salt, og nest lavest innhold av mettede fettsyrer.

DR. OETKER RISTORANTE PIZZA SALAME (GLUTENFRI)

Leverandør: **Dr. Oetker Norge**
Nettovekt: **315 gram**
Ca. pris: **72,10 kroner**
Beskrivelse fra produsenten: **Både gluten- og laktosefri.**
De tre hovedingrediensene: **24 % mosede tomater, 15 % ost, rismel**
Allergener: **Melk (laktosefri)**
Antall tilsetningsstoffer: **6**
Prosent kjøtt: **12 %**
Kalorier: **249 kcal/100 g**
Kalorier hvis du spiser hele pizzaen alene: **784 kcal**
Fett: **11 gram/100 gram**
Herav mettede fettsyrer: **4,9 gram/100 gram**
Karbohydrater: **26 gram/100 gram**
Protein: **11 gram/100 gram**
Salt: **1,4 gram/100 gram**

Ernæringskommentar:

Stadig flere av oss spiser glutenfritt, enten fordi de må, eller fordi de føler seg bedre. Denne pizzaen klarer ikke å komme helt opp på en firer, mest på grunn av et veldig høyt innhold av mettede fettsyrer (nest høyest i testen). Det aller mest positive ved denne pizzaen, er det tredje beste proteininnholdet i testen. For øvrig er dette en nokså kaloririk pizza, og kjøttandelen er middels. Pluss for å være laktosefri også, det er viktig for mange. I denne pizzaen er det tomater som er den største ingrediensen, og det er bra.

DR. OETKER LA MIA GRANDE PROSCIUTTO E FORMAGGI

Leverandør: **Dr. Oetker Norge**
Nettovekt: **400 gram**
Ca. pris: **88,10 kroner**
Beskrivelse fra produsenten: **En stor pizza med supertynn bunn, forstekt i steinovn.**
De tre hovedingrediensene: **Hvetemel, 23 % moste tomater, 19 % mozzarella**
Allergener: **Hvete, melk**
Antall tilsetningsstoffer: **4**
Prosent kjøtt: **9,7 %**
Kalorier: **231 kcal/100 g**
Kalorier hvis du spiser hele pizzaen alene: **924 kcal**
Fett: **8 gram/100 gram**
Herav mettede fettsyrer: **4,1 gram/100 gram**
Karbohydrater: **27 gram/100 gram**
Protein: **12 gram/100 gram**
Salt: **1,5 gram/100 gram**

Ernæringskommentar:

En supertynn bunn burde borge for færre kalorier, eller? Ja, per 100 gram får du det, men ikke om du spiser hele pizzaen selv, da blir det kaloririkt. Skinken utgjør under 10 prosent av den totale pizzavekten. Likevel er det i denne store pizzaen du finner det desidert høyeste innholdet av protein, 12 gram per 100 gram. Og skulle du komme til å spise alt selv, betyr det svimlende 48 gram protein i ett måltid. Dessverre vil du da også få i deg veldig mye salt, 6 gram, som er over de 5,75 grammene per dag vi anbefales.

DR. OETKER

RISTORANTE PIZZA PEPPERONI-SALAME

Leverandør: **Dr. Oetker Norge**

Nettovekt: **320 gram**

Ca. pris: **57,90 kroner**

Beskrivelse fra produsenten: **Toppet med tomater, ost og en blanding av pepperoni og minisalami.**

De tre hovedingrediensene: **Hvetemel, 15 % mosede tomater, 15 % ost**

Allergener: **Hvete, melk**

Antall tilsetningsstoffer: **2**

Prosent kjøtt: **13,5 %**

Kalorier: **255 kcal/100 g**

Kalorier hvis du spiser hele pizzaen alene:

816 kcal

Fett: **12 gram/100 gram**

Herav mettede fettsyrer: **4 gram/100 gram**

Karbohydrater: **25 gram/100 gram**

Protein: **11 gram/100 gram**

Salt: **1,4 gram/100 gram**

Ernæringskommentar:

Denne tynnbunnete pizzaen fra Dr. Oetker er litt bedre enn de andre pizzaene på mye: Kjøttprosenten på 13,5 prosent er ganske så bra, og den tynne bunnen betyr et undergjennomsnittet innhold av karbohydrater i pizzaen også. Til tross for at det er pepperoni og salami som topping – to fete pølser – er ikke mengden mettede fettsyrer så høy. Det er derimot mengden fett totalt sett, noe som gjenspeiles i testens nest høyeste kaloriinnhold per 100 gram pizza. Kjøtt- og osteinnholdet betyr også et bra proteinnivå på pizzaen. Saltinnholdet er helt midt på treet.

STABBURET

GRANDIOSA SPESIAL PEPPERONI

Leverandør: **Orkla Foods Norge AS**

Nettovekt: **530 gram**

Ca. pris: **83,10 kroner**

Beskrivelse fra produsenten: **En skikkelig digg pepperoni pizza som garantert blir en slager hjemme!**

De tre hovedingrediensene: **Hvetemel, vann, ost 23 %**

Allergener: **Hvete, melk**

Antall tilsetningsstoffer: **3**

Prosent kjøtt: **15 %**

Kalorier: **235 kcal/100 g**

Kalorier hvis du spiser hele pizzaen alene:

1246 kcal

Fett: **9 gram/100 gram**

Herav mettede fettsyrer: **4,9 gram/100 gram**

Karbohydrater: **26 gram/100 gram**

Protein: **12 gram/100 gram**

Salt: **1,2 gram/100 gram**

Ernæringskommentar:

Hurra for testens høyeste innhold av kjøtt på en kjøttpizza (delt førsteplass, da)! Dette, sammen med 23 prosent ost, forklarer at det er her vi finner det aller høyeste proteininnholdet i testen også. Porsjonen oppgis til 300 gram, som er litt over halve pizzaen. Holder du deg til dette, får du i deg 36 gram protein. Det er ikke verst for en middag. Den store ostemengden gjør dessverre også at innholdet av mettede fettsyrer blir ganske høyt. Saltinnholdet er på den riktige siden av midten i testen, selv om den oppgitte porsjonen vil stå for 62 prosent av det anbefalte saltinntaket.

ORKLA FOODS

BIG ONE PEPPERONI

Leverandør: **Orkla Foods Norge**

Nettovekt: **590 gram**

Ca. pris: **82,90 kroner**

Beskrivelse fra produsenten: **American style pepperonipizza.**

De tre hovedingrediensene: **Hvetemel, vann, ost 16 %**

Allergener: **Hvete, melk**

Antall tilsetningsstoffer: **7**

Prosent kjøtt: **15 %**

Kalorier: **235 kcal/100 g**

Kalorier hvis du spiser hele pizzaen alene:

1387 kcal

Fett: **10 gram/100 gram**

Herav mettede fettsyrer: **4,5 gram/100 gram**

Karbohydrater: **24 gram/100 gram**

Protein: **11 gram/100 gram**

Salt: **1,4 gram/100 gram**

Ernæringskommentar:

Man skal ikke skue hunden på hårene! Denne tykkbunnete, amerikanske pizzaen topper testen når det kommer til mengden kjøtt, med 15 prosent. Andre faktorer som sikrer en god plassering, er tredje beste proteininnhold og nest minst karbohydrater i testen. Det er likevel for mye mettet fett til å komme opp til topps – sannsynligvis fordi det er mer ost enn kjøtt på pizzaen. Saltinnholdet er helt middels. Vær obs på at en porsjon er oppgitt til 300 gram, det vil si omtrent litt over halve pizzaen.

STABBURET GRANDIOSA DELUX SKINKE & MOZZARELLA

Leverandør: **Orkla Foods Norge**

Nettovekt: **450 gram**

Ca. pris: **70,40 kroner**

Beskrivelse fra produsenten: **En ny pizza-serie med luftig, saftig og knasende sprø bunn!**

De tre hovedingrediensene: **Hvetemel, vann, ost**

Allergener: **Hvete, melk**

Antall tilsetningsstoffer: **13**

Prosent kjøtt: **8 %**

Kalorier: **205 kcal/100 g**

Kalorier hvis du spiser hele pizzaen alene:

923 kcal

Fett: **8,5 gram/100 gram**

Herav mettede fettsyrer: **3,8 gram/100 gram**

Karbohydrater: **22 gram/100 gram**

Protein: **10 gram/100 gram**

Salt: **1,1 gram/100 gram**

Ernæringskommentar:

Deluxvarianten fra Grandiosa lover en luftig bunn, noe som reflekteres i testens laveste innhold av karbohydrater. Og det igjen borger for et lavt innhold av kalorier, som er lavest i testen. Dessverre er mengden kjøtt nest dårligst, med bare åtte prosent kjøtt. Dette slår seg også ut på mengden protein, som er tredje lavest. Ikke så mye delux over det, kanskje? Saltinnholdet er i den lave enden, det er vi glade for. Men det er benyttet hele 12 ulike tilsetningsstoffer i pizzaen. Vær obs på at produsenten sier at en porsjon er 300 gram, omtrent 2/3 pizza.

DR. OETKER PIZZA RISTORANTE PROSCIUTTO

Leverandør: **Dr. Oetker Norge**

Nettovekt: **340 gram**

Ca. pris: **69,80 kroner**

Beskrivelse fra produsenten: **Med en avstemt blanding av mozzarella og edamer.**

De tre hovedingrediensene: **Hvetemel, 14 % kokt skinke, 14 % ost**

Allergener: **Hvete, melk, soya, egg**

Antall tilsetningsstoffer: **9**

Prosent kjøtt: **14 %**

Kalorier: **224 kcal/100 g**

Kalorier hvis du spiser hele pizzaen alene: **762 kcal**

Fett: **9,3 gram/100 gram**

Herav mettede fettsyrer: **2,8 gram/100 gram**

Karbohydrater: **24 gram/100 gram**

Protein: **10 gram/100 gram**

Salt: **1,2 gram/100 gram**

Ernæringskommentar:

Pizzaen som kommer aller best ut i testen vår, er en tynnbunnet pizza med skinkefyll. Tynn bunn betyr mindre deig, noe som vises i testens nest laveste innhold av kalorier. Den scorer aller høyest på mettet fett, altså har denne pizzaen det aller laveste innholdet. Kanskje fordi skinketoppingen betyr mindre mettet fett. Kjøttprosenten er 14 prosent, tredje best i testen. Hvis du er opptatt av tilsetningsstoffer, så er det ni av disse, det er nokså høyt. Denne pizzaen er også den eneste som inneholder egg. Et nokså lavt proteininnhold trekker ned fra terningkast 6.

For deg med vett
under issen

1. Denne programlederen (bildet) i TV2 har etiopisk far og norsk mor, nå er hun aktuell i seersuksessen «Skal vi danse» ... hva heter hun?

2. Den ble kalt den verste stormen på 25 år, men hvilket kvinnenavn ble gitt til uværet som feide over hele det sørlige og vestlige Norge første helgen i oktober?

3. Hva er hovedingrediensene i sausene hollandaise og béarnaise?

4. Norges grense mot Finland strekker seg over 736 km, men hvor lang er grensen mot Russland?

5. Hvor mange innbyggere var det i Norge i 1950?

6. Hva heter det islamistiske terrorgruppen som har styrt Gaza i 18 år?

7. Hva heter lederen for det engelske høyre-orienterte partiet Reform UK, som leder alle opinionsmålinger?

8. Våre danske naboer er kjent for sitt gode kjøkken. Hvilken middag har danskene selv stemt frem som sin nasjonalrett?

9. Landemerket Devils Tower er egentlig en ensom fjelltopp på 385 meter, og var dette landets første nasjonalmonument – hellig for urbefolkningen. Hvor ligger denne toppen?

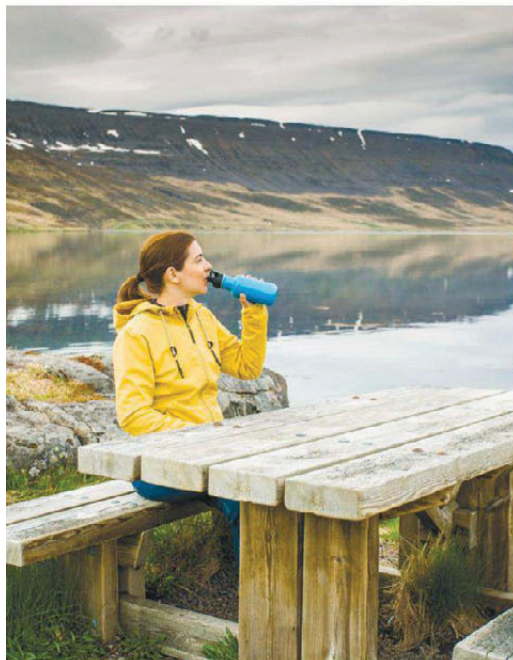
10. Hvilken våpengren tilhører man med svart beret?

11. Hva er klassebetegnelsen på den største typen seilskip?

12. Hva het den populære, britiske komi-serien med handling fra det nazi-okkuperte Frankrike, som gikk på NRK fra 1989?

Svar: 1: Desta Marie Beeder **2:** Amy **3:** Eggeplomme og smør **4:** 196 km **5:** 3,2 millioner **6:** Hamas **7:** Nigel Farage
8: Stekt flesk med persillesaus **9:** USA (Wyoming) **10:** Kavaleriet (Hæren) **11:** Fullrigger **12:** 'Allo 'Allo!

10

SUDOKU

7			3					
			1	8	5	9	7	
9		5	4			3		2
		9	8	4			2	5
8	5	7		1			9	
		2		5				6
	1					5		7
		4				2	3	
5	7	3						

LETT

	4			8	7			
		9					1	
					5		3	4
		5		2	4		7	8
8	2		7	9		5		
2	8		6					
	7					1		
			5	4			2	

			2					4
	1		7		5			8
	5			4				1
	2	4						3
3		8					9	
	7	9				2		
		3					5	
				9				
		5	6		8	7		

MIDDELS

3			4	1			7	
				8		4		5
							9	
	8		9		5	1		
	7				8		4	
	9		2					
7	2						6	
		4					3	
		9			4	7	8	

	7	3				1	8	
					5			7
							2	
						6		9
		9		2			3	8
	4			9	8		1	
2								
			4				7	
			6	1	9			

VANSKELIG

	5						1	9
1				2	9		4	
	6		4			7		5
		3			7			
			8	3				6
			9	7	8			
		5			3	1	6	
	3	7		1				

LØSNINGER: SUDOKU

4	3	7	6	1	5	9	8	2
8	9	5	2	4	3	1	6	7
6	1	2	9	7	8	3	5	4
5	7	1	8	3	2	4	9	6
9	4	3	5	6	7	8	2	1
2	6	8	4	9	1	7	3	5
1	8	6	7	2	9	5	4	3
7	5	4	3	8	6	2	1	9
3	2	9	1	5	4	6	7	8

VANSKELIG

9	7	3	2	6	4	1	8	5
4	2	8	1	3	5	9	6	7
1	5	6	9	8	7	3	2	4
8	3	2	7	4	1	6	5	9
7	1	9	5	2	6	4	3	8
6	4	5	3	9	8	7	1	2
2	6	4	8	7	3	5	9	1
3	9	1	4	5	2	8	7	6
5	8	7	6	1	9	2	4	3

1	4	7	2	6	9	3	5
2	3	5	7	8	1	4	6
4	6	9	3	5	2	8	7
7	5	8	3	2	6	9	1
9	4	3	8	1	5	7	2
6	2	1	5	9	3	8	4
3	9	2	6	7	4	1	8
5	1	4	2	3	7	6	9
8	7	6	9	4	2	5	3

MIDDELS

8	3	6	2	1	9	5	7	4
4	1	2	7	6	5	9	3	8
9	5	7	8	4	3	6	2	1
5	2	4	9	7	6	1	8	3
5	3	6	8	1	5	2	4	9
1	7	9	3	8	4	2	6	5
7	9	3	4	2	1	8	5	6
6	8	1	5	9	7	3	4	2
2	4	5	6	3	8	7	1	9

3	6	9	1	5	4	8	7	2	3
6	5	7	4	2	3	9	1	8	6
9	2	8	3	6	7	1	4	5	9
1	8	2	6	7	9	3	5	4	1
2	4	1	7	8	5	6	3	9	2
8	9	3	5	1	2	4	6	7	8
4	7	6	8	9	1	5	2	3	4
5	3	5	9	4	6	2	8	1	7
5	1	4	2	3	8	7	9	6	5

1137

9	5	7	3	6	2	1	8	4	9
6	6	9	4	5	7	8	2	3	1
2	2	1	8	9	3	4	5	6	7
4	3	2	7	5	9	1	8	6	3
8	5	7	2	1	6	4	9	3	5
1	6	9	8	4	3	7	2	5	1
9	8	5	4	6	7	3	1	2	4
3	2	6	1	8	5	9	7	4	8
7	4	1	3	9	2	6	5	8	7

MILLIONX uke 37

Vinner

**Arve Leon Okan
Brønnøysund**

Navn: .....

Adresse: .....

Løsningen sendes i en konvolutt til
Vi Menn, 0441 Oslo (merk uke 43)
eller legg inn løsningsgatene på nettstedet
kryssord.no/innlleveringer
Svarfrist: 7. november

Bli abonnent!

Få 15 utgaver av HER OG NÅ for kun kr. 299* + to lyslykter i gave
(+ kr. 49 i porto for utsendelse av gaven)

Kos deg hver uke med Norges beste TV-blad. Her får du varme kjendismøter, kryssord, quiz og full oversikt over alt som skjer på skjermen i vår store TV-guide!

Din gave!

To flotte lyslykter i den populære serien Julemorgen fra Wik & Walsøe. Lyktene gir et vakkert lys til bordet. Veil. pris kr. 789.

Bestill nå ved å sende SMS-kode **HER49** til **2205**.
Du kan også skanne QR-koden med din mobil-
telefon for å komme direkte til tilbudet.

W TRUE CRIME

I KJELLEREN FIKK KUN OFRENE VÆRE

Utad fremsto den fraskilte firebarnsfaren og bussjåføren Ariel Castro som en ekte samfunnets tjener; han fikk nabolagets barn trygt til og fra skolen. Men i kjelleren skjulte han en mørk hemmelighet selv ikke hans egen familie visste om.

MØRK KJELLER: Under eneboligen i det rolige nabolaget i Cleveland lå kjelleren ingen slapp inn i, ut over huseieren Ariel Castro. For i kjelleren var en hemmelighet som ikke måtte ut.

Ropene om hjelp kunne høres gjennom inngangsdøren til det hvitmalte familiehuset og ut på gaten. En tilfeldig forbipasserende stoppet og lyttet.

Snart kom en nabo til. Sammen fikk de laget til en åpning i døren. En kvinne og et lite barn kom til syne.

Den tilfeldige oppdagelsen av kvinnen og barnet i byen Cleveland i Ohio i mai 2013, skulle lede til opprullingen av en historie som hadde strukket seg over 11 år og innbefattet vold, voldtekt, frihetsberøvelse – og et barn født i fangenskap. Samtidig løste oppdagelsen tre savnetsaker.

Tre forsvinninger

Michelle Knight (21) hadde lagt en tøff tid bak seg. Oppveksten hadde riktignok lenge vært lykkelig: Hun likte å hjelpe moren i hagen, gjorde sakene sine bra på skolen – spesielt i kunsthag, og ønsket å bli brannkonstabel eller veterinær. Men lysende utsikter ble kraftig dempet da Michelle i en alder av 17 år ble utsatt for et overfall. Kort tid senere ble hun gravid og sluttet på skolen. Ifølge Michelles mor, ledet en rekke hendelser og omstendigheter til at Michelle mistet omsorgsretten til sønnen sin, som nå bodde hos fosterforeldre.

WIKIMEDIA COMMONS/FBI

FANTOMTEGNING: Først da Gina DeJesus ble bortført, koblet politiet de tre svært like forsvinningssakene. På grunnlag av vitneforklaringer utarbeidet FBI denne tegningen av kidnapperen, men uten at etterlysningen ga noe gjennombrudd.

Men nå smilte muligens livet igjen til Michelle; hun var innkalt til rettsmøte i anledning omsorgen for sønnen. Kanskje ville hun få omsorgen for sønnen sin tilbake?

Men Michelle møtte aldri opp i retten 23. august 2002. Etter å ha forlatt huset til et familiemedlem, forsvant hun sporløst.

Syv måneder senere forsvant en annen jente fra Cleveland, Amanda Berry, også sporløst. Om kvelden 21. april 2003, dagen før hun skulle fylle 17 år, hadde Amanda ringt søsteren sin og gitt beskjed om at en hyggelig mann hadde tilbudt henne skyss hjem fra kveldsskiftet på hamburgerrestauranten Burger King.

Men Amanda dukket aldri opp hjemme.

Politiet anstrengte seg ikke veldig i noen av de to sakene.

– Rømt hjemmefra, lød politiets konklusjon i begge sakene.

Først da enda en tredje ung jente forsvant fra Cleveland, koblet politiet sakene:

Gina Lynn DeJesus (14) ble sist sett 2. april 2004 da hun tok farvel med en venninne. Et vitne hadde sett Gina sette seg inn i en bil med en fremmed mann. Han ble beskrevet som en latinamerikansk mann, 25–35 år, cirka 178 centimeter høy, 75 til 84 kg med grønne øyne, fippskjegg og tynt skjegg. FBI fikk laget en fantomtegning av mannen. Etterforskerne startet jakten på én gjerningsmann som hadde fått et stort, og kanskje uinntagelig forsprang.

Men ingen mann som passet til etterlysningen av Ginas potensielle kidnapper, var å oppdrive.

Årene gikk. Etterforskerne viste lite om at løsningen befant seg forbausende nær i alle fall ett av ofrene. Forsvinningene sto som uløste mysterier helt til kvin-

– RØMT HJEMMEFRA,

TRODDE POLITIET: Amanda Berry (f.v.). Michelle Knight og Gina de Jesus ble alle bortført av samme tilsynelatende vennlige og hjelpsomme mann. Lenge lot politiet være å koble sakene fordi man antok at jentene bare hadde rømt hjemmefra.

nen med barnet ble oppdaget av forbipasserende og naboer 6. mai 2013.

En vennlig mann

Kvinnen med barnet kunne fortelle at hun var savnede Amanda Berry, og at også de to andre savnede jentene, Michelle og Gina, var i huset sammen med henne. Datteren hadde Amanda født i huset hun nå flyktet fra, seks år tidligere (se undersak).

Michelle og Amandas historier fra bortføringen var til forveksling like: De var blitt oppsøkt av en vennlig, fremmed mann som tilbød dem skyss. Men istedenfor å kjøre dem hjem, hadde mannen tatt dem med til sitt eget hus. Der ble de bundet fast og holdt fanget.

Michelle kunne fortelle at hun de første tre dagene i fangenskap

«Jeg er intet monster.

AFP PHOTO / HENNES PAYNTER COMMUNICATIONS/NTB

bare lå fastbundet i en seng, uten mat. Hun hadde spurt mannen som holdt henne fanget, om hun kunne få dra hjem snart.

– Du skal ikke hjem på en god stund, refererte Michelle at mannen svarte, og la til:

– Så dro han ned buksene sine.

Men om mannen hadde vært ukjent for Michelle og Amanda, var historien annerledes for Gina. Etter hun tok farvel med sin ven-

ninne Arlene utenfor skolen sin 2. april 2004, hadde en mann hun kjente godt tilbudt henne skyss hjem.

Mannen var venninnen Arlenes far, en mann Gina hadde kjent og stolt på i en årrekke, men som nå holdt henne fanget som sexslave i huset sitt – låst inne sammen med Michelle og Amanda i hemmelige rom i husets kjeller. Der skulle de tre jentene tilbringe det

neste tiåret. Vold, tortur og seksuelle overgrep var hverdagskost.

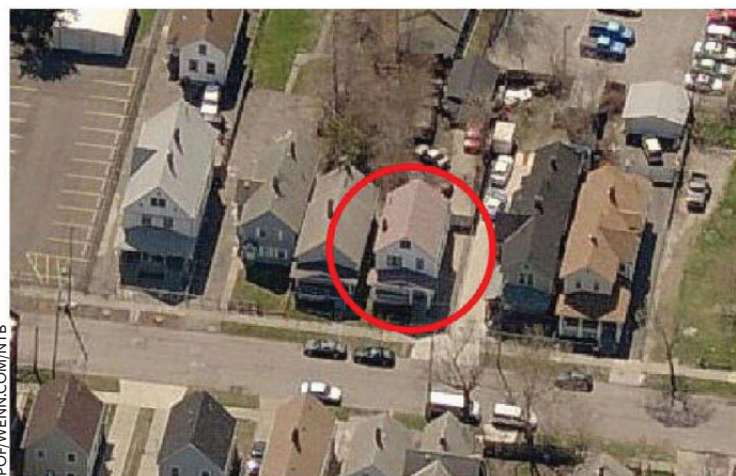
Mørk historie

Ariel Castro ble født på den karibiske øya Puerto Rico sommeren 1960. Foreldrene skilte seg da han var barn. Ariel Castro flyttet til USA med moren og tre av sine totalt ni søsken.

Etter hvert flyttet familien til Cleveland. Ariel Castros oppvekst

skal ha vært tøff. Ikke bare skal han ha i årevis ha blitt utsatt for fysisk og psykisk mishandling fra sin egen mor. Han skal også ha blitt utsatt for gjentagende misbruk og seksuelle overgrep fra en nabo og fra en onkel.

Ariel Castro begynte etter hvert selv å utvise seksuelt avvikende adferd. Han havnet i trøbbel på skolen etter å ha befølt brystene til en kvinnelig medelev.

POF/WENN.COM/NTB

ROLIG NABOLAG: Den fraskilte Ariel Castro bodde alene i eneboligen i Seymour Avenue i Cleveland, trodde alle. Men i virkeligheten rommet huset i den røde sirkelen en grufull hemmelighet og løsningen på tre kriminalgåter.

BILL PUGLIANO/GETTY IMAGES

KNUSTE DØREN: En tilfeldig forbi-passerende som hørte Amanda Berrys rop om hjelp banet seg vei til eneboligen sammen med en nabo. Da først kom kidnappingshistorien for en dag.

Men Ariel Castro kom seg gjennom skolen, og fikk seg både jobb som bussjåfør og kjæreste som han giftet seg med og kjøpte hus sammen med.

Orket ikke mer

Med adressen 2207 Seymour Avenue i nabolaget Tremont i Cleveland, fikk ekteparet Castro etter hvert fire barn. Men famililykken ble ikke langvarig. I 1996 orket ikke kona mer av ektemannen Ariel Castros gjentagende misbruk og drapstrusler både mot henne og parets tre døtre. Hun sikret seg foreldreretten til barna og flyttet ut av huset – som noen år senere skulle bli torturkammer for tre unge jenter som kom i Ariel Castros vei.

For etter at familien flyttet fra ham, kunne Ariel Castro nå leve ut en mangeårig fantasi, forklarte han senere; å holde kvinner fanget og misbruke dem seksuelt. I 2002 satte han fantasien ut i livet; Michelle ble hans første offer.

Mens han var en sadistisk overgriper overfor Michelle, Amanda og Gina på den ene siden, fremsto han som en vennlig, omsorgsfull og respektert samfunnsborger som jobbet som bussjåfør for Cleveland Metropolitan skoledistrikt. En nabo og tidligere klassekamerat fortalte i et intervju med CNN at han stusset over at vennen Ariel aldri ville ha ham på besøk, men at han ellers ikke hadde fattet noen mistanke til vennen.

– Han var en utadvendt person, og en virkelig hyggelig fyr. Han har gjort narr av og lurt oss alle.

For ingen ante noen ting om hemmeligheten i Ariel Castros kjeller. Heller ikke hans egen familie. Skjønt, flere av dem hadde stusset:

AVSLØRT: Ti år eldre og adskillig rundere i kjaken enn da fantomtegningen ble utarbeidet, ble Ariel Castro signalert av politiet.

ANGELO MERENDINO/GETTY IMAGES

GA ALLE ANDRE SKYLDEN: Ariel Castro pendlet mellom å beklage overgrepene og å anklage sine ofre og politiet for at han ikke ble stoppet før. Han ble dømt til fengsel på livstid uten mulighet for prøveløslatelse i tillegg til 1000 års fengsel for bortføringen av de tre unge kvinnene.

THD3/WIKIMEDIA COMMONS

– Visse områder av huset var avstengt. Ingen fikk gå inn, sa Ariel Castros sønn senere om besøkene hos faren.

Også Castros to brødre skulle gi lignende beskrivelser.

Pågrepet

6. mai 2013 var Ariel Castros skrekkregime over. Den aktuelle dagen forlot Ariel Castro huset for å gjøre et ærend, slik han ofte pleide. Men denne dagen observerte Amanda at Castro hadde glemt å låse døren som holdt henne og de andre jentene avstengt fra resten av huset.

Amanda kom seg opp til utgangsdøren, som riktignok var låst utenfra. Derfra fikk hun påkalt hjelp. Ariel Castro ble pågrepet i løpet av kort tid. Historien om mannen som hadde holdt tre uskyldige unge jenter innesperret i en årrekke, og frarøvet dem kanskje de beste årene av sine liv, gikk verden rundt.

Under rettssaken samme høst hevdet Ariel Castro at han egentlig var en god person som led av sexavhengighet og ikke greide styre sine lyster.

– Jeg er intet monster, bedyret han.

SKREKKENS

HUS: Etter at Ariel Castro var pågrepet, ble huset stående tomt. Da ingen av hans arvinger og familiedømmer ville ha noe med ham eller hans etterlatenskaper å gjøre, ble huset etter hvert revet.

ENDELIG FRI: Michelle Knight (i midten bak reporteren i den røde jakken) var det første av tre kidnappingsofre. Etter at hun ble befridd etter 11 år i Ariel Castros fangenskap, møtte hun pressen utenfor huset i Cleveland. Nancy Ruiz (innfelt), moren til det siste offeret Gina DeJesus jublet utenfor åstedet sammen med politifolk på vakt.

Under rettssaken vekslet han mellom å uttrykke anger for ugjerningene overfor de tre jentene, og å legge skylden på dem for å ha satt seg inn i bilen med ham. Han klandret FBI for ikke ha greid å stoppe ham. Castro hevdet også at politiet burde fanget ham allerede da han kidnappet sin egen datters venninne, Gina.

– Politiet burde sjekket overvåkningsbildene (fra utenfor skolen der Ariel Castro lokket Gina inn i bilen sin red.anm.) nær-

« Ditt helvete derimot, er bare i ferd med å begynne.

ANGELO MERENDINO/GETTY IMAGES

HAR KLART SEG BRA

I et intervju ti år etter at de greide å flykte fra Ariel Castros fangenskap, fortalte Amanda Berry at hun og datteren hun fikk med sin egen overgriper, har klart seg fint.

– Vi har vært velsignet. Vi nyter livet. Jeg vet at jeg aldri vil få et helt normalt liv. Men jeg gjør som best jeg kan, sa hun i et intervju med National Center for Missing & Exploited Children (NCMEC).

Amanda Berry har i de senere år deltatt i radioprogram, holdt foredrag og har sammen med Gina DeJesus skrevet bok om tiden i fangenskap.

I et intervju med NCMEC i 2020 sa Gina at hun hadde mye å ta igjen da hun returnerte til samfunnet og familien.

– Jeg måtte gå igjennom alle stadiene fra 14 til 23 (aldersspennet hun satt fanget red.anm.). Jeg gjorde en god del ungdomsting som å skate og lignende. Jeg måtte også lære meg å snakke spansk igjen.

Michelle fikk i 2016 oppfylt sin store drøm; å gifte seg. Sønner hun mistet omsorgen for, skal hun så langt ikke ha fått treffe.

JOHN GRESS/CORBIS/GETTY IMAGES

mere. Jeg hadde regnet med å bli tatt mye tidligere, sa han.

Tok den enkle utveien

Ariel Castro inngikk en avtale med myndighetene der han sa seg skyldig i over 900 tiltalepunkter blant annet om frihetsberøvelse og voldtekt, mot å slippe dødsstraff. I august 2013 ble han dømt til livsvarig fengsel uten mulighet

for prøveløslatelse pluss ytterligere 1000 år i fengsel.

– Du tok 11 år av mitt liv og gjorde det til et helvete. Men jeg skal komme meg tilbake til livet. Ditt helvete derimot, er bare i ferd med å begynne, sa Michelle Knight til sin overgriper Ariel Castro i retten.

Men Ariel Castro valgte den enkle veien ut.

FØDTE I FANGENSKAP

I 2006 ble Amanda gravid med Castros barn.

I desember 2006 fødte Amanda en datter i fangenskapet i kjelleren. Castro tvang Michelle til å assistere under fødselen, og truet med å drepe Michelle dersom barnet ikke overlevde. Også Gina og Michelle skal ved flere anledninger ha blitt gravide, men Ariel Castro skal ha fremtvunget spontanaborter blant annet ved grov vold.

Med årene skal Ariel Castro ved flere anledninger ha tatt med datteren han fikk med Amanda, ut av huset, og hevdet utad hun var datteren til en ekskjæreste.

De tre jentene har i ettertid fortalt at Castro tidvis lot dem få se TV. Slik kunne de holde seg oppdatert om verden utenfor – inkludert jakten på dem og senere minnestundene som ble avholdt for dem.

– Jeg fikk vite om min egen mors dødsfall gjennom TV, sa Amanda. – Hun fikk aldri oppleve at jeg ble fri.

2. september 2013 ble han funnet død på cellen sin.

– Selvdrap, konkluderte etterforskerne.

Huset hans ble senere revet og alle hans eiendeler tilfalt staten. Hans egen familie, inkludert hans

egne barn, hadde allerede erklært offentlig at de tok avstand fra ham. □

Kilder: *people.com*, *missingkids.org*, *cleveland19.com*, *CNN*, *State of Ohio v. Ariel Castro*, *Wikipedia*, *cleveland.com*

Fenriken tok imot nye verneplik-
tuge, som skulle trenes opp til å bli
stridsvognmannskaper.

– Hva er de rørene der? spurte en av grønnskollingene og pekte på et apparat på siden av stridsvognens tårn.

– Det der, sa fenriken, – er en røykmaskin som kan skjule oss for fienden i påkommende tilfeller.

– Min erfaring, sa den nye karen, – er at alle maskiner er røykmaskiner om du bare betjener dem på feil nok måte ...

– Doktor, barnet mitt vil ikke spise fisk. Hva kan jeg erstatte det med?

- Prøv en katt, katter elsker fisk!

– Hvis folk i Reitan-familien noen gang får trillinger, så vet jeg hva de burde kalle dem for å sikre at de begynner å jobbe i Rema 1000-kjeden deres.

– Hva da?
– Dag, Liv, Are!

– Har du lurt på hva kona di innerst inne egentlig synes om deg?

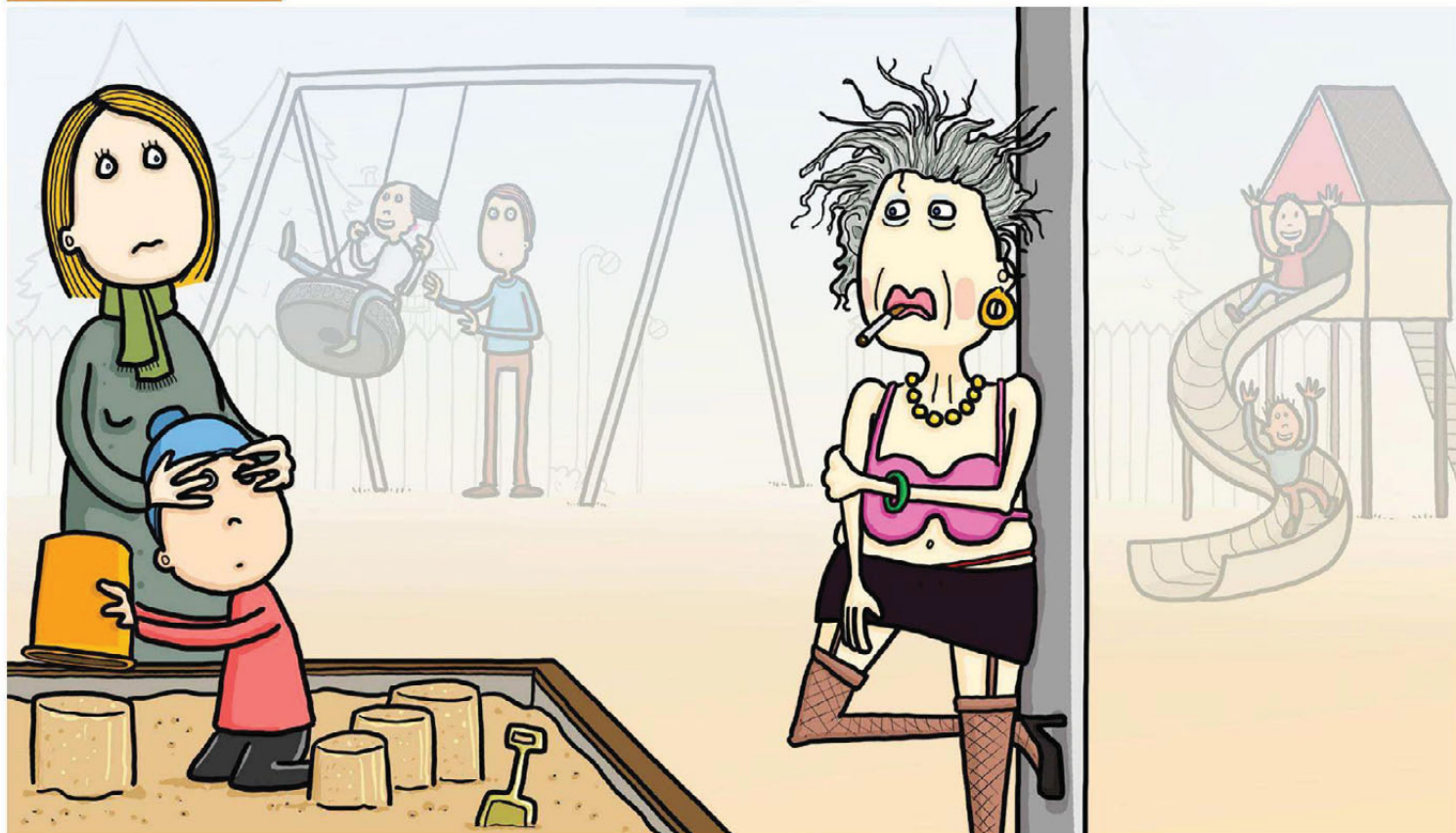
– Jeg tror hun synes at jeg er sprø, men jeg er tross alt ikke den som har giftet seg med meg!

- Du ser bedre ut uten briller, kjære.

– Takk, du ser også bedre ut uten brillene mine!

Lekeplassen var ok, men mange mente at det var på tide å fjerne den gamle sklia

En IQ-test

Sigurd hadde fått en ny, blond kjæreste, og mistenkte at hun ikke var av de sikreste hjemmekampene på kupongen.

Nå satt han på puben og drakk sammen med en kompis.

– Jeg skal teste kjæresten min litt, sa Sigurd, – så nå tekster jeg henne og ber henne gå ned hit på puben for å sjekke om jeg er her.

Og joda, blondina stakk ut for å gå ned på puben. Men på veien traff hun ei venninne.

– Sigurd er så dum, sa hun og himlet med øynene, – han ba meg stikke ned på puben og sjekke om han sitter der, når han bor mye nærmere og bare kunne gjort det selv!

En gledelig nyhet

Ronny var en notorisk fengselsfugl, men nå kom han gledesstrålende tilbake til cella etter å ha mottatt en telefonsamtale.

– Jippi, jeg skal bli pappa! ropte han til cellekameraten.

– Skal du bli pappa? spurte den andre fangen, – Du har jo ikke hatt permisjon på halvannet år!

Ronny ble taus og litt deppa. Han la seg tidlig, men allerede morgenen etter var han like blid igjen.

– Det er slett ikke noe problem med de 18 månedene, sa han, – for det er akkurat like lenge mellom storebroren min og meg!

Ingen sex første måned

De to hadde avtalt et møte på en dating-app, tilbrakt en hyggelig kveld sammen, og nå sto de utenfor hennes leilighet.

Hendene hans begynte å vandre ivrig rundt, da hun stoppet ham vennlig, men bestemt.

– Du virker som en fin fyr, sa hun, – men jeg har aldri sex med noen den første måneden.

– Vel, sa han, – jeg forstår og respekterer fullt ut den avgjørelsen. Så da ringer jeg deg om ca. fire uker!

FLISESPIKKER!

© Øyvind Sagåsen

I FØLGE STATISTIKKEN HAR NYE PAR SEX ETTER TREDJE DATEN, SÅ JEG TENKTE JEG SKULLE STILLE FORBEREDT!

En genial idé

Oscar var ikke av de smar-
teste, og nå ringte han en
kompis.

– Jeg har funnet på en fan-
tastisk forretningsidé! sa han.

– Og hva går så den ut på?
spurte kompisen.

– Vel, du vet at folk ofte har
vorspiel før de går på byen.
Men ingen har jo lyst til å være
den som kjører.

– Så du skal kjøre en slags
vorspiel-taxi?

– Nei, jeg skal komme og
drikke for folk, så de kan være
klink edru når de kjører selv!

De gåtefulle kvinnene

– Den dagen jeg skjønner, suk-
ket Asle, – hvorfor pizza lages
rund, pakkes i firkantede esker
og spises i trekanter, det er
den dagen jeg kommer til å
skjønne meg på kvinnfolk!

Karma

– Jeg mener at kvinner egent-
lig fortjener menns snorking;
det er karma.

– Hva mener du?

– At kvinner aldri holder
kjeft om dagen, mens menn
aldri holder kjeft om natta.

Tørt og smakløst

Kona var stort sett den
som kom seinest hjem, og
derfor var det vanligvis
mannen som sto for
middagslagingen.

En dag pirket kona i
maten, sukket, og kom-
menterte at den som vanlig
var både tørr og smakløs.

Da sprakk det for
mannen.

– Jeg synes heller ikke
maten jeg lager er noe
særlig, bjeffet han, – men
jeg har i det minste folke-
skikk nok til å holde kjeft
om det!

RuteTid

TONY

av Børge Lund © B. Lund/distr./strandcomics.no

Dårlig dag på jobben

- Jeg har kommet til en dyp erkjennelse når det gjelder dette med dårlige dager på jobben, og hva jeg kan gjøre med det.
- Og hva består så denne dype erkjennelsen i?
- Du kan ikke ha en dårlig dag på jobben om du ikke møter opp!

Et forferdelig leven

- John våknet av at mobilen ringte en lørdag morgen etter en heftig fyllekule.
- Hvordan går det med deg? spurte svirebroren fra dagen før.
- Ikke så verst, gryntet John,
- bortsett fra én ting: kjøttmeisene tramper rundt som besatt på fuglebrettet utenfor vinduet mitt ...

De ekte heltene

- Hviler du middag?
- Ja, og jeg synes vi som hviler middag er de ekte heltene. Det krever mot å våkne opp to ganger samme dag!

Tydeligvis et gjenferd

- Jeg tror at huset mitt er hjemsoekt.
- Hva har satt deg på den tanken?
- Vel, hver gang jeg stiller meg opp foran speilet, så står det en gammel kall i veien, slik at jeg ikke kan se mitt eget speilbilde!

Tung hverdag

- Er mannen din lett å glede?
- Vet du, det aner jeg ikke, jeg har aldri prøvd!

VILLE HINDRE SOVJETISK INNFLYTELSE

STUDENTAKSJO

NEN

En Sovjet-vennlig regjering og en ny flystripe gjorde amerikanerne bekymret. Under påskudd av å skulle redde 600 studenter, angrep USA den vesle øystaten i det som ble amerikanernes største militære operasjon siden Vietnamkrigen. – Tredje verdenskrig kunne blitt brutt ut, sier ekspert.

TS/ST. MIKE GREEN SGT.

MILITÆROPERASJONEN: Da USA invaderte Grenada i 1983, var det angivelig for å ivareta sikkerheten til 600 amerikanske studenter som oppholdt seg på den karibiske øya, som var under sovjetisk innflytelse.

Fallskjermssoldatene kom ved daggry. Cubanske og grenadiske styrker svarte med kraftig ildgivning. Til ingen nytte. Raskt hadde de overlegne amerikanske styrkene med mer enn 6000 soldater fra både Hæren, Marinen og Luftvåpenet inntatt øystaten i det østlige Karibia, støttet av cirka 350 soldater fra Det karibiske fellesskapet. Alt på dag tre av invasjonen var all motstand slått tilbake.

Den offisielle begrunnelsen amerikanerne la til grunn for å invadere Grenada, var sikkerheten til 600 amerikanske studenter. Formelt kalte USA operasjonen en «evakuering av ikke-stridende». Men hvorfor USA igangsatte Operation Urgent Fury 25. oktober 1983, er fortsatt gjenstand for debatt.

– En morgen sto soldater utenfor kjøkkenvinduet mitt. Jeg kunne ikke fastslå om de var grenadiske eller om de kom fra CARICOM (Det karibiske fellesskapet) som hjalp amerikanerne. Det var veldig ubehagelig, sier Regina Dumas (72) til Vi Menn, mer enn 40 år etter at hun og hennes to barn havnet midt i sentrum av invasjonen.

Skjedde fort

Grenada var et britisk protektorat, men fikk sin uavhengighet i 1974, midt en situasjon med massestreik og voldelige opptøyer. Ifølge den britiske avisen The Guardian hadde statsminister Eric Gairy på tidspunktet utviklet seg fra en beundret fagforeningsleder til en brutal og paranoid diktator besatt av flygende tallerkener og religiøs mystisisme.

GRENADA

Grenada er den minste av Windwardøyene i Det karibiske hav. Med et areal på 344 kvadratkilometer er den mindre enn Jan Mayen.

Øya har rundt 100 000 innbyggere. Hovednæringen er turisme, i tillegg til landbruk.

Grenada kalles ofte «krydderøya» og er verdens nest største produsent og eksportør av muskat.

Mens Gairy besøkte FN i New York, gjennomførte den kommunistiske New Jewel-bevegelsen et kupp i mars 1979. Bevegelsen var ledet av karismatiske Maurice Bishop, som ønsket et marxistisk-leninistisk styre på Grenada. Den nye regjeringen kalte seg The People's Revolutionary Government (folkets revolusjonære regjering). Under Bishop begynte Grenada å samarbeide med Sovjetunionen og Cuba. Byggingen av flyplassen

Point Salines med rullebane på 1600 meter ble igangsatt. Lang nok til å ta imot større sovjetiske militærfly, blant annet bombefly.

USA så med bekymring på utviklingen. Flystripen åpnet for muligheten til å forsyne kommunistiske opprørsbevegelser i Mellem-Amerika med store mengder våpen. President Ronald Reagan pekte på den sovjetisk-cubanske opprustningen av øyas militære styrker som en trussel. I mars

1983 gikk han offentlig ut og advarte mot farene ved nok en pro-sovjetisk stat i Karibia.

I juni 1983 dro den da 39 år gamle Bishop til Washington i det som kan ha vært et forsøk på å normalisere forholdet til USA. Han rakk også å tale til en begeistret forsamling på 2500 studenter ved Hunter College i New York. I Washington var man ikke overbevist. Reagan fryktet MiG-jagere på Point Salines.

«**Likene ble kastet i en grop og brent.**»

Henrettet

Bishops dager var uansett talte. Uttrykket «revolusjonen spiser sine egne barn» oppsto i forbindelse med den franske revolusjonen. De samme tendensene gjorde seg gjeldene på Grenada. Hvetebrodsdagene var over. Partiet var splittet. Bishop ble bedt om å trekke seg, men nektet. En pro-sovjetisk fraksjon innad i New Jewel Movement-partiet, ledet av visestatsminister Bernard Coard, plasserte Bishop i husarrest til store protester fra folket.

19. oktober 1983 greide en folkemengde å befri ham fra husarresten. Bishop ble fraktet til det militære hovedkvarteret på Fort

SELSKAP: Maurice Bishop flankert av Daniel Ortega fra Den sandinistiske frigjøringsfronten i Nicaragua og Cubas Fidel Castro. USA synes nok Bishop var i dårlig selskap.

George, i hovedstaden St. George, som Bishop og hans tilhengere kontrollerte. Visestatsminister Bernard Coard svarte med å sende soldater som tok kontroll over fortet.

Bishop og hans støttespillere, inkludert flere ministre, ble stilt opp for en eksekusjonspilotong og summarisk henrettet. Likene ble kastet i en grop og brent. Bernard Coard var med ett ny statsminister.

Etter den brutale maktoverta-

MSG DAVE GOLDIE

TORN I ØYET: Point Salines Airport var en torn i øyet på amerikanerne. Flyplassen ble brukt til å frakte inn sovjetiske og østeuropeiske våpen.

SGT MICHAEL BOGDANOWICZ

GETTY IMAGES

DOMINOTEORIEN: USA ønsket ikke enda en kommunistisk øystat i Karibia. Bildet er fra Grenada i forbindelse med militæroperasjonen.

gelsen ba Organisasjonen for øst-karibiske stater (OECS) USA, Barbados og Jamaica om militær støtte. Reagan var trolig ikke vond å be. Ytterligere et kommunistisk regime i USAs egen bakgård var ikke noe amerikanerne tok lett på.

Invasjonen

Regina Dumas hadde flyttet til Grenada med sine to barn i forbindelse med en jobbmulighet et par år i forveien.

– Utdanningsminister på Grenada, Jacqueline Creft, hadde invitert meg for å jobbe med et jordreform-program. Vi hadde møttes på Barbados i annen sammenheng, forklarer Regina.

De første årene på Grenada gikk knirkefritt for Regina og barna.

– Barna og jeg opplevde med stor glede Grenada, miljøet, menneskene og kulturen, som var akkurat slik jeg hadde sett for meg.

Så brøt opprøret brøt ut.

– Ting hendte svært fort, erindringer Regina.

19. oktober 1983 skjedde det Regina aldri kan glemme: Opprørerne drepte ikke bare statsminister Maurice Bishop. De drepte også syv andre lederskikkelser lojale til Bishop, inkludert utdanningsminister Jacqueline Creft.

– Hun var blitt en nær venn, minnes Regina.

TSOT MIKE GREEN

INVASJON: 25. oktober 1983 invaderte amerikanerne Grenada i det som ble kalt Operation Urgent Fury.

PRIVAT

GLEMMER ALDRI: Regina Dumas (t.h.) med sin kollega og støttespiller Janine Taylor. Regina forteller at hun fortsatt føler på avsky over det som hendte på Grenada for mer enn 40 år siden.

« Alt jeg følte var frykt og sinne mot opprørerne.

BOMBENE: Fort George ble bombet under invasjonen.

ØDELAGT: Sovjetiske BTR-60 pansret personellkjøretøy.

TSGT M.J. GREEN

SOVJETISK MASKIN: Store mengder sovjetisk militært og sivilt utstyr ble beslaglagt.

UNKNOWN/NATIONAL ARCHIVES

Seks dager dager etter at Bishop var henrettet, rykket amerikanerne inn.

Minnene sitter i

Regina Dumas sier minnene sitter levende i, mer enn 40 år senere.

– Jeg husker først og fremst redsel, ikke minst for barna mine. Ingen visste hvordan ting ville utvikle seg fra dag til dag, eller hva utfallet ville bli.

Regina trekker frem nok en ubehagelig hendelse fra de få dagene kampene pågikk.

– Det er tre fort i St. George-området, forklarer Regina.

– Fort George, Old Fort og Fort Frederick. Mine barn og jeg hadde kjøpt og bodde i et vidunderlig hus rett ved Old Fort, som tilfeldigvis var i midten, og som de to andre fortene kan ses fra.

Fra huset sitt kunne Regina observere et skremmende skue.

– To kampfly kom flygende inn. Systematisk og i én nærmest sømløs bevegelse, ødela de kanoen på Fort George.

Tragedien

Men ødeleggelsen av kanonen, kunne allikevel ikke måle seg med følelsen av sorg og avmakt over noe amerikanerne bombet ved en feiltakelse: Regina og resten av befolkningen møtte nyheten om at amerikanerne hadde bombet et mentalsykehus, med sjokk og vantrø. Feilbombingen kostet 18 menneskeliv.

Regina fryktet for eget og barnas liv. Alle mulige tanker for gjennom hodet.

– Hvordan kunne vi komme oss ut av Grenada? Hvem kunne vi spørre til råds? Hva ville barnas far tenke om at vi dro? Hvordan kommer jeg i kontakt med mine ansatte?

2. november 1983 var invasjonen offisielt over. De amerikanske studentene var berget i sikkerhet. Det hadde mer enn 6000 amerikanske soldatene og karibiske medhjelpere sørget for. En midlertidig regjering ble opprettet, ledet av guvernør Paul Scoon.

– Alt jeg følte var frykt og sinne

TREDJE VERDENSKRIG

Førsteamanuensis i statsvitenskap ved Universitetet i Sørøst-Norge og ekspert på politisk vold, Dag Einar Thorsen, mener tredje verdenskrig kunne brutt ut i det kanskje heteste året under den kalde krigen, 1983.

– Det som kanskje reddet verden var at Sovjetunionen var uten en sterk leder, med generalsekretær Jurij Andropov som langtidssyk-meldt etter nyresvikt i starten av 1983 og frem til sin død et drøyt år senere.

– USA kunne derfor presse på og skyve tingene i sin retning på flere frontavsnitt, blant annet i Grenada, der de kunne kvitte seg med det som var en utstrakt langfinger til Monroe-doktrinen, sier Thorsen.

Doktrinen stammer fra 1823 og er oppkalt etter den amerikanske presidenten James Monroe. Essensen i doktrinen er å beskytte latinamerikanske land mot europeisk imperialism. I tilfellet Grenada hellet USA trolig mer mot dominoteorien og Truman-doktrinen om å støtte frie land mot kommunisme og sovjetisk innflytelse med økonomisk og militær hjelp.

– USA klarte ikke og våget ikke gjøre det samme i andre kommunistiske land som Nicaragua og på Cuba, sier Thorsen.

FANGENSKAP: Kubanere som ble tatt til fange på Grenada i forbindelse med Operation Urgent Fury, ble internert.

TSGT M.J. GREEN

mot opprørerne og mot invasjonsmakten, erindrer Regina.

Provoserte britene

– Britene var heller ikke særlig fornøyd med invasjonen, sier Dag Einar Thorsen, førsteamanuensis i statsvitenskap ved Universitetet i Sørøst-Norge og ekspert på politisk vold. Grenada var medlem i det britiske Samveldet med dronning Elizabeth II som formelt statsoverhode.

– Selv om Grenada hadde en venstreradikal regjering med nære forbindelser til både Cuba og Øst-Tyskland, var landet tett

knyttet til Storbritannia, og USA hadde angrepet et land som var i personalunion med Storbritannia. De hadde nok fått grønt lys til å ta ut den nesten-kommunistiske regjeringen om de hadde spurt statsminister Margaret Thatcher om lov først, men britene var formelt støtt på manskjetten siden USA ikke hadde tatt med britene i planleggingen før invasjonen.

Thorsen mener invasjonen likevel var vellykket sett fra et amerikansk ståsted, tross at den møtte en del kritikk internasjonalt.

– USA fikk kvittet seg med et

TS/CT M. J. GREEN

LIV GIKK TAPT: Invasjonen var offisielt over 2. november 1983. 19 amerikanske, 45 grenadiske og 24 cubanske soldater mistet livet, i tillegg til 24 sivile.

potensielt tredje venstreradikalt og Sovjet-alliert regime i sin egen bakgård, ved siden av Cuba og Nicaragua. Invasjonen bidro nok også til å redusere sjansen for at kommunistisk ideologi ville spre seg til andre engelsktalende øynasjoner i Karibia.

Føler fortsatt avmakt

Regina Dumas forteller til Vi Menn at hun mer enn 40 år senere fortsatt føler avmakt og sinne.

– Ikke bare mot dissidentene, men også mot amerikanerne.

Hun har aldri kjøpt USAs offisielle begrunnelse for invasjonen.

– De 600 amerikanske studentene befant seg i Grand Anse, som var ett av få områder som uansett ble ansett som trygt, sier Regina, som mener amerikanerne derimot oppnådde akkurat det de kom for: Knuse revolusjonen og enhver potensiell kubansk innflytelse i regionen.

Regina og barna kom uskadet

UNKNOWN/NATIONAL ARCHIVES

fra invasjonen. De valgte å flytte til sitt hjemland Trinidad og Tobago, der hun i dag driver rekreasjonsstedet Cuffie River. Men inntrykkene fra det som hendte på Grenada, glemmer hun ikke.

– Det var smertefullt nok å oppleve et lite land satt opp mot

seg selv militært, politisk og ideologisk. Men for å forverre alt, kom det uønskede nærværet til en svært mektig tredjepart som ikke var venn med noen av de krigende partene. Det er det vanskeligste for meg å akseptere, sier Regina Dumas til Vi Menn.

EVAKUERT: Amerikanske studenter ble evakuert fra øya etter invasjonen.

Kilder:

nacla.org, «Grenada War 1983», «The U.S Invasion of Grenada: At What Cost?», *cuffie-river.com*, *history.com*, Store norske leksikon, *armyupress.army.mil*, «Memoir of a Cocoa Farmer's Daughter»

Ved Mats Schjølberg, Ushagen

UNNSKYLD, VI VIL
GJERNE SNAKKE OM
DISSE HUNDENE DU
SOLGTE OSS ...

NYTT FRA NETT

➤ VI STØTTER DET SELVSAGT
IKKE, MEN IDEEN ER IKKE
HELT IDIOTISK.

Economy

	Women Drivers 4 8:02 PM · 3 min Rides by women, for women only	US\$15.59
	Comfort 4 8:01 PM · 2 min Newer cars with extra legroom	US\$20.90
	UberXL 6 8:03 PM · 3 min Affordable rides for groups up to 6	US\$20.14

Comments

joey.needham 5d
Lower cost to compensate for higher risk.
Reply

HOTDOGS

Litt tvilsomt

Det kunne virke som en del av de nye
kadettene hadde løyet noe på alderen.

**POWERED BY
ENTHUSIASTS**

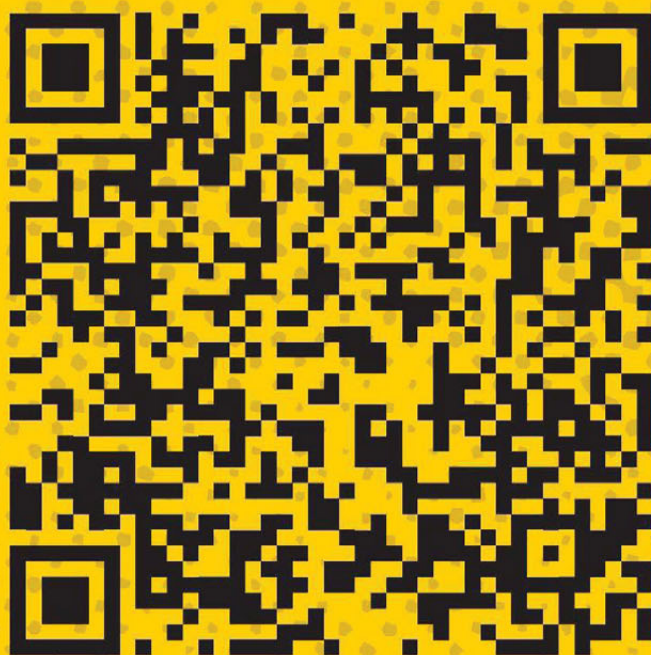
**★ OSLO ★
MOTOR
SHOW**

24. – 26. OKTOBER
NOVA SPEKTRUM, LILLESTRØM

Samarbeidspartnere:

**Kjøp billett på
oslomotorshow.no**

**PRØVE-
KJØRT**

Smart #5

Dette er bilen Volvo burde ha bygget

For 500 000 kroner får du en bil med 4WD, 646 hestekrefter, lynrask lading, godt rekkevidde, masse plass og Brabus-tuning. Dette er bilen Volvo burde ha bygget. ▶

GODT SAMMENSKRUDD: Smart #5 oppleves kort og godt som en svært flott bil. Fargepaletten består av et utvalg matt og metallic. Bilen vi kjørte hadde en pen blankrød nyanse, kalt Laser Red Metallic.

JOHN SEIPILL

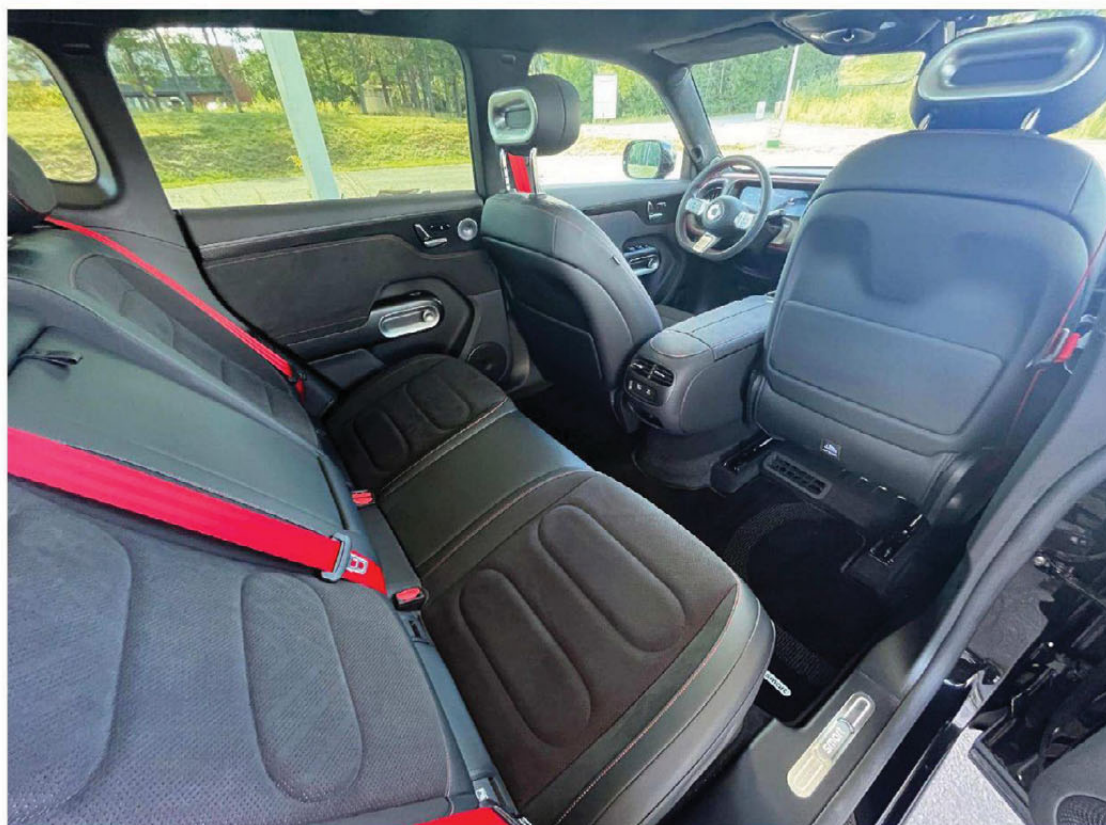

SKJERMFLATE: Trivelig interiør der det er lett å finne seg til rette. Oversiktlig instrumentpanel som er supplert av head up-display med utvidet virkelighet. Smått med fysiske knapper, men to store og raske OLED-skjermer gjør jobben. Brabus-versjonen har Sennheiser-anlegg med 20 høyttalere og Dolby Atmos.

Tekst og foto: **John Sempill**

Smart Fortwo het en liten bakhjulsdrevet bil som ble presentert for verden på bilutstillingen i Paris i 1998, og som ble introdusert for det norske markedet året etter. Bilen var et samarbeid mellom Daimler AG og den sveitsiske klokkeprodusenten Swatch. Den ble ingen kjempesuksess i Norge i en tid da store SUV-er sto i fokus.

In 2020 dannet Mercedes-Benz og kinesiske Zhejiang Geely Holding Group et joint venture for å blåse liv i Smart-merkevaren. Geely eier blant annet Volvo, Polestar og Zeekr. Med på laget ble også den tyske spesialisten Brabus, som flere ganger er kåret til det mest populære tuningmerket av tyske Auto Motor und Sports lesere.

I 2023 var det klart for nye Smarts første modell i Norge, den lille, elektriske SUV-en Smart #1. Noe senere fikk den selskap av Smart #3. Ingen av dem har vært noen suksess i Norge. Salgstallene har vært forsvinnende lave.

Større modell og prisras

Nå kommer imidlertid den større Smart #5 som i samme åndedrag medfører et prisras på de to mindre modellene.

Prisjusteringen innebærer blant annet at Brabus-versjonen

LIMOUSIN-AKTIG: Fra høyre baksete kan forsetet kjøres frem for å øke benplassen.

av #3 blir rundt 130 000 kroner billigere.

Å kjøre en smart #5 er som å kjøre en velskrudd premiumbil.

ROMMELIG: Masse plass i baksetet. Vinkelen på seteryggen kan justeres elektrisk. Standard panoramaglasstak gir ekstra romfølelse.

GOD Plass: Bagasjerom på 630 liter.

Den bygger på samme plattform som for eksempel Zeekr 7X, som vi nylig har testet, men lykkes likevel med å pakke inn en helt egen kjøreooplevelse.

Kanskje ikke så rart egentlig, men mange snakker om Zeekr 7X som «bilen Volvo burde ha laget», men jeg vil i stedet hevde at Smart #5 er bilen som Volvo egentlig burde ha laget.

Designmessig synes jeg #5 er langt mer tiltalende enn 7X og vinner definitivt stilpoeng for dette.

To versjoner

I Norge fås bilen i to godt utstyrte versjoner, Pulse og Brabus. Bilen i fokus i denne prøvekjøringen er toppversjonen Brabus. Forskjellene mellom de to utstyrsversjonene er først og fremst knyttet til kjøreinstrykk basert på ytelser og styrefølelse.

Begge versjonene har 100 kWt batteri (bruttokapasitet), 540 kilometer rekkevidde, 800V-teknikk og en potensiell ladeeffekt

på 400 kW. Bagasjerommet er på 630 liter – 1530 liter dersom baksetene felles ned. I tillegg kan #5 trekke henger på 1600 kilo. Avtagbart hengerfeste koster 17 107 kroner ekstra.

Vanvittig rask, men god komfort

Brabus-versjonen leverer hele 646 hestekrefter og gjør null til hundre på 3,8 sekunder. Den er kort og godt vanvittig raskt, men sitter godt plantet på veien, både på svingete og kronglete fjellveier i Portugal samt motorveistrekninger.

Komfortmessig sitter man usedvanlig godt. Det er det første som slår meg da jeg setter meg bak rattet og stiller inn min foretrukne sitteposisjon. Seteinnstillingen gjøres via knapper på døren, i beste Mercedes-Benz- ▷

MERCEDES-VIBBER:

Interiør med en viss Mercedes-Benz-følelse. Legg merke til knappene for seteinnstillingen. Ratt trukket med Alcantara, seter i Dinamica med Brabus-logo.

I PORTUGAL: Vi testet Smart #5 i forbindelse med et internasjonalt pressearrangement i Portugal.

MARTIN JANSEN

stil. Dessuten liker jeg hvordan rattet føles i hendene.

Sittekomforten i baksetet er også prima. Setene har 60:40-splitt og vinkelen på seteryggen kan justeres elektrisk. Setenes posisjon gjør at man får lårene skikkelig ned på sitteputen og benplassen er raus. Panorama-glasstaket, som er standard, bidrar til god romfølelse.

Luksusfølelsen forsterkes av at baksetepassasjerer på høyre side kan trykke på en knapp og skyve frem forsetet for å øke benplassen dersom ingen benytter passasjeret foran. Med barnelåsen aktivert slås funksjonen av.

I NORGE: Vi fikk også en kort prøvetur med bilen i forbindelse med et arrangement ved Rudskogen Motorsenter.

MARTIN JANSEN

Smart av Smart

Infotainmentsystemet kryr av funksjoner samt en og annen detalj for gadget-entusiastene der ute: Sveiper du med tre fingre kan du for eksempel flytte valgt skjerm mellom de tre forskjellige skjermene.

At det finnes et såkalt «camping mode» oppsummerer det hele ganske bra. Det innebærer at setene kan justeres for å danne en seng – både dobbel og enkel, ifølge Smart. Smart.

Virker påkostet

Under prøvekjøringen kverner tanken i bakhodet om at dette meget vel kan være den mest velkjørende elbilen jeg har rukket å prøvekjøre. Da sammenligner jeg med biler som Volvo EX90, Zeekr 7X og Peugeot E-5008.

I mange tilfeller gir elbiler en følelse av at det er spart på kronene. I tilfellet #5 er det helt annerledes. At jeg kjører en elbil havner i skyggen. Det er en bra bil, punktum.

Sammenlignet med sine eldre søsken #1 og #3 begir Smart seg inn i et tettpakket marked – SUV-segmentet. Det er der Smart ser markedsmuligheter fremover, og de har ikke tenkt å stå igjen på perrongen når SUV-toget skyter ytterligere fart, blir vi fortalt i forbindelse med produktgjennomgangen.

«Uforskammet bra»

Det er nesten overraskende hvor bra Smart #5 er. Overraskende fordi det er lett å tenke at det er andre bilmodeller i Geely-konglomeratet som burde ha stukket av

MYE BIL FOR PENGENE:

Den korte prøveturen bekrefter inntrykket fra Portugal: Dette er mye flott bil for pengene. Bildet er tatt ved Børte vann i Østfold.

med prestasjonene og kvalitetsfølelsen.

En kollega oppsummerte det hele ganske talende: «Den er uforskammet bra». Det blir enda mer interessant når man vet at Smart #5 er søsterbil til blant annet Volvo, Zeekr og Lotus.

Hadde det stått Volvo på fronten hadde det garantert hjulpet på salget, og det er Volvo som burde ha laget denne bilen. Den ser mer ut som en Volvo enn hva Volvo selv gjør, men merkelig nok er Smart #5 tegnet av Mercedes. Zeekr 7X imponerte, men #5 er et hakk opp. □

TEKNISKE DATA

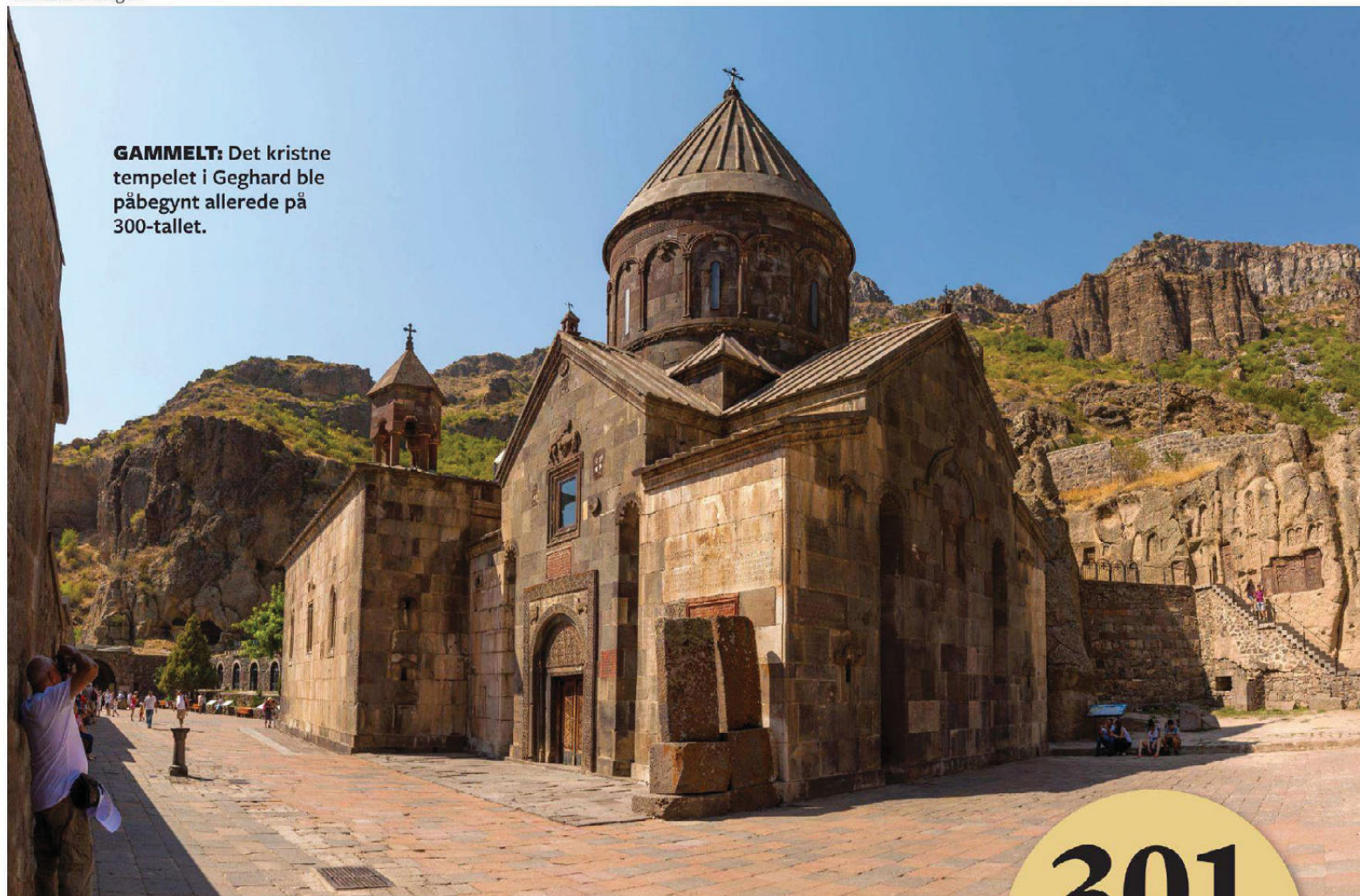
Smart #5 Brabus	
Motor:	2xEL
Fremdrift:	4WD
Effekt, kW/hk:	475/646
Dreiemoment, Nm:	710
Egenvekt, kg:	2378
Lengde/bredde/høyde, cm:	470/192/171
Akselavstand, cm:	238
Bakkeklaring, cm:	19,7
Bagasjerom, liter:	630–1530
Frukt, liter:	45
Tilhengervekt, kg:	1600
Taklast, kg:	75
Standard dekkdimensjon:	255/40 R21
Batterikapasitet, kWh, brutto:	100
Maks, hurtiglading (DC), kW:	400
DC-lading, 10–80 %, min:	18
Maks rekkevidde, WLTP km:	540
Forbruk, WLTP, kWh/mil:	1,99
0–100 km/t, fabrikk, sek:	3,8
Toppfart, km/t:	210
Pris fra, kr:	499 900
Smart #5 Pulse (588 hk) kr:	469 900

Priser øvrige modeller:

Smart #1 Pulse, kr:	349 900
Smart #1 Brabus, kr:	379 900
Smart #3 Pulse, kr:	359 900
Smart #3 Brabus, kr:	389 900

GAMMELT: Det kristne tempelet i Geghard ble påbegynt allerede på 300-tallet.

Europas utpost

Donald Trump har erklært at han har sørget for fred mellom «Aber-baijan» og Albania, så Armenia bør være ganske trygt.

KAUKASUS ER ET av de siste hjørnene av Europa der man fortsatt kan føle seg som en ekte oppdager. I Armenia ligger fjellene tett og veiene slynger seg gjennom dalene. Landet kaller seg verdens eldste kristne nasjon og klostrene ser ut som de er hogd ut av fjellet selv. Geghard, et av de mest ikoniske, er faktisk delvis sprengt inn i fjellet. Å overvære lyden

av sang som spretter mellom de steile veggene her, er nok til å gi selv ateister gåsehud.

Fra hovedstaden Jerevan ser du Ararat langs horisonten. Fjellet der Noahs ark ble liggende befinner seg imidlertid på tyrkisk side av grensen. Byen selv er en miks av rosa, vulkansk tuffstein, gamle Ladaer og moderne kaffebarer. Her får du både sovjetisk nostalgi og en urban puls. Maten er enkel og mektig – grillspyd, friske urter og brennevinet og hi, som svir både på vei ned og opp igjen. Armenere er kjent for sin gjestfrihet, og du takker sjelden nei til en ekstra skål.

Armenia er også et land der konfliktene aldri ligger langt unna. Den siste krigen med Aserbajdsjan har sendt mange i eksil, men for besøkende som holder seg unna grenseområdene, spesielt Nagorno-Karabakh, er landet rolig. Faktisk er kanskje den største risikoen å sitte på med lokale sjåførere, ofte fartsglade menn som suser over fjellovergangene i slitne minibusser.

MAJESTETISK: Gergeti-kirken i soloppgang.

301

Året Armenia erklærte seg som kristent

Vinens vugge

Mange kombinerer en tur til Armenia med et besøk i Georgia. I hovedstaden Tbilisi finner du gamle svovelbad, smale gater og balkonger i forfall, side om side med glassbroer og hippe vinbarer.

Utenfor bygrensene reiser Kaukasusfjellene seg rett fra dalbunnen, og i Kazbegi står den ikoniske Gergeti-kirken med en isbre som bakteppe.

Georgjerne hevder å ha laget vin i over 8000 år, og metoden er fortsatt den samme: druer, gjær og store leirkrukker, qevri, som graves ned i bakken. Smaken er kraftig, annerledes og aller best til et skikkelig festmåltid, kalt supra.

Tar av i Asia

Asia er i ferd med å reise seg etter pandemien, og investeringene i luftfarten er større enn noen gang. Kina vil ha over 270 sivile flyplasser i år, 30 flere enn i 2020. I tillegg kommer en rekke utvidelser. I sommer åpnet Lishui lufthavn (bildet) med kapasitet til en million passasjerer i året, mens Guangzhou og andre storbyer bygger ut med nye terminaler og rullebaner. India planlegger nær 50 nye flyplasser de neste fem årene, med et mål om 200 operative flyplasser innen 2040. Gigantprosjekter som Navi Mumbai og Noida International skal avlaste de eksisterende knutepunktene i Delhi og Mumbai.

Også Thailand og Vietnam oppgraderer for å møte den stadig økende turiststrømmen.

GETTY IMAGES

SAPHOS TRAINS

NTB

Britisk klassereise

Britene har et helt spesielt forhold til sine damplokomotiv, og Saphos Trains har gjort togromantikken tilgjengelig for alle som vil oppleve et stykke levende jernbanehistorie. Vognene, som er nyrestaurert til fordums prakt, trekkes gjennom landskapet av klassiske lokomotiv som Britannia og Royal Scot. Passasjerene serveres måltider ved små bord med hvite duker og skinnende messinglamper. Reisemålene er historiske byer som York, Canterbury og Bath.

Nye ruter er satt opp i høst, og toget har også fått fornyet interesse etter at filmskaperen Wes Anderson designet en av vognene. For norske reisende byr Saphos på en mulighet til å kombinere en englandstur med en reise tilbake til 1930-tallets glamour, men med dagens komfort.

Høstfarger i Aurlandsdalen

Høsten gir den 20 kilometer lange stien mellom Østerbø og Vassbygdi et magisk preg. Når bjørkeskogen gulner og rød bærlyng lyser i kontrast til de mørke fjellsidene, får den vakre Aurlandsdalen en dramatik som ikke står tilbake for noe. Under deg bruser Aurlandselva, og langs stien passerer du gamle støler, forlatte gårder og svimlende utsiktspunkt.

Fordelen med å gå utenom høysesongen er ikke bare de sprakende fargene, men også stillheten. Stien er langt mindre trafikkert i september og oktober, og det gir en sjelden ro i en dal som til tider kan virke mer kontinental enn norsk.

Praktisk er det også, med bussforbindelser mellom Flåm, Østerbø og Vassbygdi, slik at du slipper å gå tur-retur.

VISIT SOGNEFJORDEN

Best i Pest

Pest-delen av den ungarske hovedstaden har noen av Europas flotteste bygg, men også ruiner som skjuler hyggelige opplevelser uten at du blir ruinert.

Visste du at...
Bydelene Buda og Pest ligger på hver sin side av elven Donau. Det finnes også en tredje bydel i nordvest, Óbuda?

RUINBAR: På Szimpla Kert kan du leske strupen i ruinerte omgivelser uten å bli ruinert.

FORTEPAN / VÖRÖS HADSEREG

SLAGET OM BUDAPEST: Byen ble omringet og beleiret av Den røde arme i desember 1944. Da motstanden kapitulerte i februar 1945, var store deler av Budapest en ruin.

Tekst: **Thorkild Gundersen**

Ungarn støttet Nazi-Tyskland under andre verdenskrig og måtte betale dyrt for det. Sovjetunionen okkuperte landet etter krigen, og fra 1948 var landet i praksis styrt av den Moskva-logrende statsministeren Mátyás Rákosi etter brutale utrenskninger, forbud mot andre partier enn kommunistpartiet, internering av opposisjonelle og tvangskollektivisering av jordbruket. En oppstand i 1956 for liberalisering ble brutalt slått ned av sovjetiske styrker. Rundt 20 000 mennesker ble drept.

Mange husker Ungarn som det mest vestorienterte landet i Øst-blokken, og en forsiktig markedsorientering og liberalisering startet på tampen av 60-tallet. Ungarn var da også blant landene i Østblokken som ristet av seg det kommunistiske åket raskest. Under Victor Orban og Fidesz-partiet er Ungarn blitt trukket i en retning som er blitt omtalt som et illiberal demokrati, men landet anses som et sikkert og velfungerende land å besøke.

En av verdens største bygninger

I Budapests sentrumsjerne er sporene etter Jernteppet få. Store avenyer og en imponerende bygningsmasse gjør at byen kan minne om Paris, og Ungarns hovedstad er et ypperlig valg for en passe utsvevende langhelg. Elven Donau deler byen på midten. Buda på den ene siden, Pest på den andre.

Vi velger Pest. Der ligger den gigantiske parlamentsbygningen i nygotisk stil. Bygget ble fullført i 1902 med Palace of Westminster i London som forbilde, og var på denne tiden en av verdens største bygninger. Det er et praktfullt bygg, men vi skal til en ruin. Vi har lest oss opp på forhånd, og det heteste tipset var å finne en såkalt «ruin bar». Konseptet så dagens lys i det jødiske kvarteret for noen år siden; Gamle, falferdige leiegårder ble gjort om til barer med billige drikke.

Ikke ruinert

Vi sikter oss inn den første vi finner på kartet; Szimpla Kert. Fasaden ser svært morken ut, og inngangen voktes av en kraftig kar. Men innenfor portene åpner det seg en liten eventyrverden, en oase av fest og moro. I midten er det et stort dansegulv, under åpen himmel. Men musikken er ikke plagsomt høy, dette er ikke en klubb, det er en bar og det er mulig å snakke med hverandre overalt.

Det er små rom med forskjellige tema, i to etasjer. I ett rom er det satt ut tomme badekar, hvor noen jenter ligger henslengt og røker vannpipe mens de smiler og prater. Og i et rom innerst i lokalitet viser de svart-hvitt filmer fra kommunist-Ungarn mens gjestene ligger strødd i sacco-sekker utover gulvet.

5 høydepunkter

1: Ruin-barer

Nevnte Szimpla Kert er en vinner og ligger i Det jødiske kvarteret ▸

PARLAMENTET:

Den gigantiske parlamentsbygningen på Pest-siden.

(Erzsébetváros) som var en ghetto under andre verdenskrig. Budapest ble beleiret av Den røde armé i 1944, og da ungarske og tyske soldater kapitulerte, var byen er ruinhaug. Under den kommunistiske epoken forble Erzsébetváros et forfallent område preget av forlatte og ødelagte bygninger, men tidlig på 2000-tallet begynte unge mennesker å ta bygningene i bruk til barer og butikker. Szimpla Kert innledet trenden med ruinbarer, og startet som et lite serveringsted i 2002. Baren flyttet til sin nåværende adresse i 2004, Kazinczy utca 14.

2: Terrorens Hus

Moskva holdt lenge Ungarn i et jerngrep. Dette blir du grundig informert om og påminnet i Terror Háza Múzeum, på adressen Andrássy Ut 60. Bygningen huset sikkerhetstjenesten, og hit ble mennesker som var mistenkt for opposisjonell virksomhet brakt inn for avhør, tortur, og i noen til-

feller; henrettelse. Særlig dødscellene i kjelleren gjør et sterkt inntrykk. Her satt fangene og ventet på å bli hentet av bøddefellen. Den nakne galgen står der ennå, med et rep og en krakk, som ble sparket vekk under den dødsdømtes føtter. Bygningen ble kjøpt av en stiftelse i 2002, og gjort om til et museum. Dette er vår nære Europa-historie, og et besøk her er sterkt anbefalt. Men kom tidlig. Vi var der klokken 10. Et par timer senere slynget køen seg langt nedover gata.

3: Flippermuseum

En eller annen nostalgisk luring har funnet på å samle en haug med gamle flipperspill og andre fordums spillmaskiner, leid seg et stort kjellerlokale, og fylt det opp til et som er blitt Flippermuseum. Du betaler 5500 forint, cirka 160 kroner i inngang, og så er det bare å spille så mye du vil. Dette er ev velkommen nostalgireise for oss som vokste opp med gatekjøkken, flipperspill, Atari og

Pac-Man. Kjelleren har en bar, sånn for sikkerhets skyld. Det er 400 kvadratmeter å boltre seg på, og du kan velge mellom 160 ulike flipperspill. Du finner nostalgien i Radnoti Miklos-gata.

4 Termalbad

Budapest er berømt for sine klassiske termalbad der vannet kommer direkte fra varme kilder i jordas indre. Du kan ikke reise fra Ungarns hovedstad uten å ha besøkt minst ett av dem. Det mest opplagte valget er Széchenyi-badet lokalisert i Varosliget; den sentrumsnære, store byparken. Badeanlegget, bygget i 1913, består av i alt 18 bassenger og kulper både innendørs og uten-dørs, i tillegg til 10 saunaer.

5 Sykehuset i fjellet

Vi flytter oss over til Buda for å sjekke ut Sziklakórház, sykehuset i fjellet, under Buda-slottet. Inne i fjellet finnes av labyrint av naturlig utformede huler og ganger som ble tatt i bruk som til-

fluktsrom under andre verdenskrig. I februar 1944 var store deler av hulesystemet bygget om til sykehus som ble hyppig benyttet da amerikanerne bombet byen i mai 1944. Det ble også benyttet under beleiringen i 1944-45 og opprøret i 1956. Under Den kalde krigen fikk sykehuset status som atombunker, med utstyr til å

Visste du at...
Országház
(«nasjonens hus»)
er verdens tredje
største parlaments-
bygning?

FORTEPAN / VARGA BÉLA DR.

GETTY IMAGES

GETTY IMAGES

TERRORENS HUS: Gir et brutalt innblikk i det kommunistiske vanviddet.

kunne overleve angrep med kjernefysiske- eller kjemiske våpen. Sykehuset i fjellet åpnet som krigsmuseum i 2007, og utstillingene gir verdifull innsikt i krigshandlingene som Ungarn har vært gjennom. □

OPPSTANDEN I 1956: En sovjetisk stridsvogn har falt i hendene på ungarske opprørere foran Kilian-brakkene der deler av opprørsledelsen holdt til. Oppstandelsen mot det kommunistiske styret ble brutalt slått ned og opprørsledelsen henrettet.

SZIKLAKÓRHÁZ/FACEBOOK

MUSEUM: Sziklakórház - sykehuset i fjellet.

FLIPPERMUSEUM/FACEBOOK

FLIPPER-MUSEUM: Nesten helt analoge opplevelser fra da Pac-Man, Space Invaders og Donkey Kong var hett på spillfronten.

BUDAPESTINFO.COM

SPA I PEST: Budapest er den hovedstaden i verden som har flest varme kilder. Széchenyi er det flotteste av spaene.

Slik kommer du hit

Norwegian har direkteruter til Budapest fra Oslo. Mye å velge blant dersom du tåler en mellomlanding.

Nyttig info

Taxi bør bestilles via app, hotellet eller telefon. Ved ankomst på flyplassen finner du en offisiell taxiholdplass rett utenfor ankomsthallen.

Promillegrensen i Ungarn er 0,00.

LHBT+: Voldskriminalitet mot personer med synlig ikke-lokal bakgrunn og mot LHBT+-personer kan forekomme. I mars 2025 trådte en ny lov i kraft som blant annet kan forby Pride-arrangementer. Personer som deltar i ulovlige demonstrasjoner kan ifølge loven etterforskes ved hjelp av ansiktsgjenkjenningsteknologi, og deltakerne kan ilegges bot på flere hundre euro.

Kilde: UD Reiseråd

Her kan du bo

Overnatting finnes i de fleste prisklasser. Skal du unne deg noe ekstra, så sjekk Párisi Udvar Hotel Budapest. Bygningen var en gang et luksuriøst kjøpesenter, og arkaden inne i hotellet må oppleves. Praktfullt sted.

Her kan du spise

Det er nærmest påbudt å spise nasjonalretten gulasj, Gulyásleves. Tradisjonell suppe laget med oksekjøtt imed paprika som hovedkrydder. Prøv også Lángos, fritersteke brød, ofte med rømme og revet ost.

Europa kan reddes fra Ulefoss

I fjellet langt under Fensfeltet i Ulefoss ligger sjeldne jordarter EU-landene desperat vil ha tak i. For uten tilganger til slike mineraler, vil EU forbli avhengige av Kina. Når geolog Gaute retter lykten mot bergveggen i de gamle gruvesjaktene, er det flekkene med Europas redning han peker ut – men gruveplanene er også omstridte.

**Vi gir deg saker
du ikke finner andre
steder – hver uke**

Verdens verste kjøreturer

Vi Menns fotoreporter Johnny Haglund har reist jorden rundt i over 30 år. – Heldigvis er transportetappene oftest både interessante og spennende, men noen ganger er de ren tortur, sier Haglund og lister opp de verste.

Drapsgåten i søpla

Ved hjelp av nese for drap, gamle melkekartonger og et par velkjente briller, løste kriminaltekniker Bjørn Davan og hans kolleger en av Oslos mest makabre drapssaker i moderne tid. For å finne svarene, måtte en søppelfylling graves opp.

FASTE SIDER

*Sløseriombudsmannen
TimeOut
Blinkskudd
Yans 10 på topp
Kule sider
Ny viten
Skjenkens historie
Bilmix
Grafikk
Kryssord
Sudoku
Vi Menn quiz
Reisemix*

MAISON mat & vin

NYTT & BEDRE!

Matglede for matglade

BLI ABONNENT

og få bladet rett hjem til deg!

Maison mat & vin byr på fristende oppskrifter og tips til både hverdags- og festmat. Du møter entusiastiske kokker som deler av oppskriftene sine, og vinkjennere som gir gode tips til hva du bør drikke til maten.

Maison mat & vin er laget for alle som trives rundt et dekket bord, og er fylt med inspirerende, nyttig og nytbart lesestoff. Livet er for kort til å spise kjedelig mat.

Bon appétit!

Bestill vårt
supertilbud på SMS:

Send **MAT41**
til 2205

Super-
tilbud

**FÅ 6 UTGAVER
+ KNIVSETT I TO
STØRRELSE
FRA SUBARASHII
TIL KUN KR 299*
SPAR 84 %**

*+ porto kr 49
for utsendelse
av gaven

6 utgaver i butikk	kr 774
Knivsett fra Subarashii	kr 1095
Totalverdi	kr 1869
Din pris	kr 299 *
Du sparer	kr 1570

* + porto kr 49 for utsendelse av gaven

Et stilig knivsett
fra Subarashii med
kokkekniver i to størrelser.
Verdi kr. 1.095,-

#matglede for matglade

Returadresse:
ART AS
Postboks 209
2021 Skedsmokorset

KAMPANJE!

KJØP DEN ORIGINALE **V** VAGNER PREMIUM
Retro 7-i-1 STEREO MUSIKKSENTER
NOSTALGISK UTENPÅ - HIGH TECH INNI
DAB+ / FM RADIO + PLATESPILLER + KASSETTSPILLER + CD + USB + BLUETOOTH

Nå kan du spille dine gamle LP'er, CD'er og kassetter!

-35%

**SPAR
1503,-**

VAGNER 940 PREMIUM
SORT

DAB+
Digital Audio Broadcasting

Bluetooth

VAGNER 940 PREMIUM
BRUN

VAGNER PREMIUM 940

- DAB+ AM/FM radio med vakker stereoklang
- Bluetooth for å spille av lydfiler fra smarttelefon og nettbrett
- Platespiller, hastigheter 33, 45, 78 (steinkaker) runder/min.
- Kassettpiller • CD-spiller for audio-CD og Mp3-CD
- USB-inngang for avspilling og lagring av musikk fra radio, plate, CD, kassett, mp3 og Bluetooth
- Integrerte stereohøytalere 2 x 10 watt RMS (2 x 80 watt PMPO)
- Equalizer med 5 forskjellige lydmuligheter
- Eksterne avspillingsenheter kan tilkobles
  - Tilkobling for eksterne høytalere (forsterker påkrevd)
  - Hodetelefontilkobling • Fjernkontroll
  - Norsk bruksanvisning • Kabinett i solid eikefiner
  - Dimensjoner (b/d/h): 51 x 35 x 22 (51 åpen) cm

VÅR BESTSELGER!

VAGNER 940 PREMIUM:	4 195,-
EKSTRA STIFT:	99,-
	4 294,-
-35%	1 503,-
KAMPANJEPRIS:	2 790,-

Klarna.

Enkel bestilling - rask levering Telefon: 69 39 90 40 - www.postshop.no